

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**STOK DEĞERLEME YÖNTEMLERİ VE STOK DEĞERLEME
YÖNTEMLERİNİN ARALIKLI VE SÜREKLİ ENVANTER
YÖNTEMLERİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI**

Danışman
Dr. Öğretim Üyesi
A. Fethi DURMUŞ

Hazırlayan
M. Alper Otlu

Malatya-2018

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MASTER'S THESIS

MALATYA

2018

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

STOK DEĞERLEME YÖNTEMLERİ VE STOK DEĞERLEME
YÖNTEMLERİNİN ARALIKLI VE SÜREKLİ ENVANTER YÖNTEMLERİNE
GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğretim Üyesi
A. Fethi DURMUŞ

Hazırlayan
M. Alper Otlu

Jürimiz ..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu yüksek lisans tezini (oybirliği /oyçokluğu) ile başarılı bularak, İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak kabul etmiştir.

Jüri Üyelerinin:

Adı ve Soyadı

İmzası

- 1- Doç. Dr. Yusuf Cahit Cankaya
- 2- Dr. Öğr. Üyesi ÖZCAN DEMİR
- 3- Dr. Öğr. Üyesi Ahmet P. DURMUŞ

.....
.....
.....

İNönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ..... tarih ve ..... sayılı kararı ile bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Prof. Dr. Mehmet KUBAT

ONUR SÖZÜ

Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Fethi DURMUŞ'un danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım "Stok Değerleme Yöntemleri ve Stok Değerleme Yöntemlerinin Aralıklı ve Sürekli Envanter Yöntemlerine Göre Karşılaştırılması" başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun olarak gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Mehmet Alper OTLU

ÖZET

Bu çalışmanın amacı; üretim işletmelerinde mamul ya da hizmet üretiminde kullanılan ilk madde ve malzemelerin maliyetinin hesaplanmasında kullanılan değerlendirme yöntemlerinin karşılaştırılmasıdır. Bu amaçla; çalışmada öncelikle stok kavramı ve stok değerlendirme yöntemleri açıklanmaya çalışılmış, üretim işletmelerinde stok yönetimi kavramı açıklanmış ve stok yönetiminin önemi üzerinde durulmuştur. Sonra; Vergi Mevzuatı, Uluslararası Muhasebe Standartları, Türk Ticaret Kanunu ve Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nde yer alan stoklarla ilgili düzenlemeler karşılaştırılmıştır. Daha sonra, aynı stok değerlendirme yönteminin devamlı ve aralıklı envanter yöntemlerine göre uygulama sonuçları karşılaştırılmış ve değerlendirme sonuçlarının farklı olup olmadığı noktasında örnekler üzerinde uygulama yapılmıştır. Sonuç olarak; aynı değerlendirme yönteminin uygulanmasına karar verilen devamlı ve aralıklı envanter yöntemlerine göre farklı değerlendirme sonuçlara yol açtığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Stok, Değerleme, Stok Değerleme Yöntemleri, Aralıklı Envanter Yöntemi, Devamlı Envanter yöntemi.

SUMMARY

The purpose of this study is; is the comparison of the valuation methods used in the calculation of the cost of the first materials and materials used in the production of goods or services in manufacturing enterprises. For this purpose; In the study, firstly the concept of stock and stock valuation methods were tried to be explained, the concept of stock management in production enterprises was explained and the importance of stock management was emphasized. After; Tax Legislation, International Accounting Standards, Turkish Commercial Code and Accounting System Implementation General Regulations. Then, the application results were compared according to the continuous and intermittent inventory methods of the same inventory valuation method and the samples were applied to the point that the valuation results were different. As a result; it has been observed that different valuation results have been observed according to the continuous and intermittent inventory methods decided to apply the same valuation method.

Keywords: Inventory, Valuation, Inventory Valuation Methods, Interval Inventory Method, Continuous Inventory Method.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 01

BİRİNCİ BÖLÜM GENEL BİLGİLER VE STOKLARLA İLGİLİ DÜZENLEMELER

1.1. GENEL OLARAK STOK KAVRAMI.....	02
1.2. STOK TÜRLERİ.....	03
1.2.1 İlk Madde ve Malzeme Stokları.....	04
1.2.2. Yarı Mamul Stokları.....	05
1.2.3. Mamul Stokları.....	06
1.2.4. Yardımcı Maddeler:.....	06
1.2.5. İşletme Malzemeleri:.....	06
1.2.6. Ticari Mallar:.....	07
1.2.7. Diğer Stoklar:.....	07
1.3. STOKLARIN YÖNETİMİ.....	07
1.3.1. Stokların Kontrolü.....	09
1.3.1.1. Stok Kontrol Yöntemleri.....	10
1.3.1.1.1. Gözle Kontrol Yöntemi.....	10
1.3.1.1.2. Tek Depo Yöntemi.....	11
1.3.1.1.3. Çift Depo Yöntemi.....	11
1.3.1.1.4 ABC Yöntemi.....	12
1.3.1.1.5 Maksimum-Minimum Stok Kontrol Yöntemi.....	13
1.3.1.1.6 Stok Kontrol Kartları Yöntemi.....	13
1.3.1.1.7 Optimal Emniyet Stok Yöntemi.....	14
1.3.1.1.8 Bilgisayarlı Stok Kontrol Yöntemi.....	15
1.3.1.1.9. Stoksuz Malzeme Kontrol (JIT) Yöntemi.....	16
1.3.1.1.10. Radyo Frekansı İle Tanımlama (RFIT) Yöntemi.....	17
1.4. DEĞERLEME KAVRAMI.....	17

1.4.1. TÜRK TİCARET KANUNUNDA YER ALAN DÜZENLEMELER.....	19
1.4.2. TMS-2 STOKLAR STANDARDINDA YER ALAN DÜZENLEMELER...	21
1.4.2.1. TMS-2'ye Göre Stokların Tanımı ve Kapsamı.....	21
1.4.2.2 Stokların Maliyetinin Kapsamı.....	22
1.4.2.3. Stokların Satın Alma Maliyetleri.....	22
1.4.2.4. Dönüştürme Maliyetleri.....	22
1.4.2.5. Diğer Maliyetler.....	23
1.4.2.6. Stokların Maliyetine Dâhil Edilmeyecek Olan Unsurlar.....	23
1.4.2.7. Stok Maliyetlerini Hesaplama Yöntemleri.....	23
1.4.3. VERGİ USUL KANUNUNDA YER ALAN DÜZENLEMELER.....	24
1.4.3.1. VUK'a Göre Değerleme ve Değerleme Ölçüleri.....	24
1.4.3.2. Emtia'nın Değerlemesi.....	26
1.4.3.3. İmal Edilen Malların Değerlemesi.....	27
1.4.3.4. Zirai Mahsullerin ve Hayvanların Değerlemesi.....	27
1.4.3.5. Değeri Düşen Malların Değerlemesi.....	27
1.4.4. SPK'DA YER ALAN DÜZENLEMELER	28
1.4.4.1. 2499 Sayılı SPK'da Yer Alan Düzenlemeler.....	28
1.4.4.1.1. SPK'ya Göre Stokların Değerlemesi.....	29
1.4.4.1.2. Net Gerçekleşebilir Değerin Elde Etme Maliyetinden Düşük Olabileğİ Durumlar.....	30
1.4.4.1.3. Net Gerçekleşebilir Değerin Belirlenme Şekilleri.....	30
1.4.4.1.4. Net Gerçekleşebilir Değerin Belirlenmesinde Dikkat Edilecek Husus.....	30
1.4.4.1.5. Stok Maliyetlerinin Hesaplanması.....	30
1.4.4.2. 6362 Sayılı SPK'da Yer Alan Düzenlemeler.....	31
1.4.5. BOBİ TFRS'DE Yer Alan Düzenlemeler	33
1.4.5.1. BOBİ TFRS'ye Göre Stokların Tanımı	33
1.4.5.2. Stokların Değerlemesi.....	33
1.4.5.3. Stokların Maliyetinin Belirlenmesi.....	33
1.4.5.4. Stok Maliyetine Dâhil Edilmeyen Giderler.....	34
1.4.5.5. Hizmet Sağlayan İşletmelerin Stok Maliyeti.....	35
1.4.5.6. Maliyet Ölçüm Teknikleri.....	35
1.4.5.7. Maliyet Hesaplama Yöntemleri	35

1.4.5.8. Stok Değer Düşüklüğü.....	36
1.4.6. Düzenlemelerin Karşılaştırılması.....	36

İKİNCİ BÖLÜM

ARALIKLI VE SÜREKLİ ENVANTER YÖNTEMLERİNE GÖRE STOK DEĞERLEME YÖNTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

2.1. STOK DEĞERLEME YÖNTEMLERİ.....	38
2.1.1. Gerçek (Has) Maliyet Yöntemi:.....	41
2.1.2. Ortalama Maliyet Yöntemi.....	41
2.1.3. Tartılı Ortalama Maliyet Yöntemi.....	42
2.1.4. Hareketli Ortalama Maliyet Yöntemi.....	42
2.1.5. İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi (First In First Out).....	43
2.1.6. Son Giren İlk Çıkar Yöntemi (Last In First Out).....	43
2.1.7. Standart Maliyet Yöntemi.....	44
2.1.8. Piyasa Fiyatı Yöntemi.....	44
2.1.9. En Yüksek Fiyatla Giren İlk Çıkar Yöntemi (High In First Out).....	45
2.1.10. En Düşük Fiyatla Giren İlk Çıkar Yöntemi (Low In First Out).....	46
2.1.11. Sonradan Girecek İlk Çıkar yöntemi (Next In First Out).....	46
2.1.12. Temel Stok Değeri İle Değerleme Yöntemi.....	47
2.1.13. Alış Maliyeti veya Piyasa Fiyatından Düşük Olanı İle Değerleme Yön.....	48
2.2. YÖNTEMLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	48
2.3. YÖNTEMLERİN DEVAMLILIK VE ARALIKLI ENVANTER YÖNTEMİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI.....	58
2.3.1. Devamlı Envanter Yöntemi.....	59
2.3.2. Aralıklı Envanter Yöntemi.....	60
2.3.3. Üretim İşletmelerinde Devamlı ve Aralıklı Envanter Yöntemi.....	61
2.3.3.1. Ortalama Maliyet Yöntemi.....	62
2.3.3.1.1. Devamlı Envanter Yöntemine Göre Değerlendirme.....	62

2.3.3.1.2. Aralıklı Envanter Yöntemine Göre Değerlendirme.....	64
2.3.3.2. İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi.....	66
2.3.3.2.1. Devamlı Envanter Yöntemine Göre Değerlendirme.....	66
2.3.3.2.2. Aralıklı Envanter Yöntemine Göre Değerlendirme.....	68
2.3.3.3. Son Giren İlk Çıkar Yöntemi.....	68
2.3.3.3.1. Devamlı Envanter Yöntemine Göre Değerlendirme.....	68
2.3.3.3.2. Aralıklı Envanter Yöntemine Göre Değerlendirme.....	70
2.3.3.4. En Düşük Fiyatla Giren İlk Çıkar Yöntemi.....	72
2.3.3.4.1. Devamlı Envanter Yöntemine Göre Değerlendirme.....	72
2.3.3.4.2. Aralıklı Envanter Yöntemine Göre Değerlendirme.....	74
2.3.3.5. En Yüksek Fiyatla Giren İlk Çıkar Yöntemi.....	74
2.3.3.5.1. Devamlı Envanter Yöntemine Göre Değerlendirme.....	74
2.3.3.5.2. Aralıklı Envanter Yöntemine Göre Değerlendirme.....	76
2.3.4. Sonuçların Karşılaştırılması.....	76
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	78
KAYNAKLAR.....	81

GİRİŞ

Stoklar; işletmelerin gereksinimlerini karşılayabilmek ve işletme faaliyetlerinde bir aksamaya neden olmamak amaçlarıyla, etkinlik ve verimliliğe olanak sağlayacak biçimde faaliyetlerin sürdürülmesinin de desteklenmesi için; depolanabilen ilk madde ve malzemelerden, ara mamullerden, yarı mamullerden, mamullerden, elde bulundurulmuş fiziksel varlıklarıdır. Biraz daha açmak gerekirse, stoklar; işletmelerin üretim ve satışlarındaki beklenmedik dalgalanmaları karşılayabilmek için ambarlarında tuttıkları veya henüz satılamayan; mamuller, yarı mamuller, ilk madde ve malzemeler ve yan mamuller, artıklar, hurdalar gibi kalemlerden oluşan diğer stokları içerir.

Yapılan araştırmalar stoklara yapılan yatırımların, sektörden sektöre değişmekle birlikte, tekstil sektöründe stoklar, net varlıkların % 50'sini veya daha fazlasını, metal sanayiinde % 23'ünü, matbaacılıkta % 15'ini oluşturduğunu göstermektedir. Bunun yanında toptancı ve perakendeci işletmelerde stoklara yapılan yatırım, toplam varlıkların % 30-34'ünü oluşturmaktadır.

Stokların, işletmelerin varlıklarının önemli bir bölümünü oluşturmaları nedeniyle, stokların etkin bir şekilde yönetimi işletmelerin karlılığını olumlu yönde etkileyecektir. Stokların yönetimi iki ana başlıktan oluşmaktadır. Bunlar; stokların *kontrolü* ve *değerlemesidir*. Stoklara yapılan yatırımın aşırı olması, işletme karlılığını olumsuz yönde etkileyecektir. Öte yandan stoklara yapılacak yetersiz yatırım da, satışların ve üretimin azalmasına neden olacak ve üretimin ve satışların azalması işletme karlılığını yine olumsuz yönde etkileyecektir.

Bu çalışmada ele alınan stokların değerlendirilmesi konusu da işletmelerin faaliyet sonuçlarını etkilemektedir. Dönem sonu stoklarının düşük değerlendirilmesi faaliyet karının azalmasına, yüksek değerlendirilmesi ise faaliyet karının suni olarak artmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan üretim işletmelerinde üretimde kullanılan ilk madde ve malzemelerin düşük fiyatlarla değerlendirilmesi satılan mamullerin maliyetinin düşük çıkmasına ve satış karının yüksek çıkmasına yol açacaktır. İlk madde ve malzemelerin yüksek fiyatla değerlendirilmesi üretim maliyetinin yüksek çıkmasına ve dolayısıyla satılan mamullerin maliyetinin yüksek, dönem sonu stok değerinin düşük çıkmasına yol açacak ve işletmenin karı daha düşük çıkacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL BİLGİLER VE

STOKLARLA İLGİLİ DÜZENLEMELER

1.1. GENEL OLARAK STOK KAVRAMI

Stoklar; en genel anlamıyla işletmelerin ana faaliyet konularını yerine getirebilmeleri için tüketmek, satmak ya da üretimde kullanmak amacı ile elde bulundurduğu varlıklar olarak tanımlanmaktadır.¹ Dilimize İngilizceden geçen (stock) stok kavramı; kullanılmak veya satılmak üzere bir yerde toplanmış, depolanmış mal, eşya, hammadde, yedek parça vb. olarak tanımlanmaktadır.²

İşletme, yeni mamullerin üretiminde ya da diğer işletme faaliyetlerinde kullanmak veya tüketmek üzere bazı maddeleri önceden edinmek ve elde tutmak durumundadır. Bu maddelerin tümüne “stok” denilmektedir³ Stoklar, işletmelerin ana faaliyet konularını yerine getirebilmeleri ve mevcudiyetlerini devam ettirebilmeleri için ihtiyaç duydukları vazgeçilmez unsurlardır. Bu nedenle faaliyet konuları her ne olursa olsun (hizmet, ticaret, imalat) tüm işletmelerin finansal tabloları incelendiğinde stokların en önemli varlık kalemleri arasında yer aldığı görülmektedir.⁴ Bu nedenle stoklar işletmelerin var olma kaynağıdır. Stokların satın alma süreci fon kullanımını gerektirirken, satılması fon kaynağı yaratmaktadır. Bu nedenle stokların yönetimi işletme için son derece önemlidir⁵

Tekdüzen Muhasebe Sistemi Genel Tebliği'nde ise Stoklar, “işletmenin satmak, üretimde kullanmak veya tüketmek amacıyla edindiği, ilk madde ve malzeme, yarı mamul, mamul, ticari mal, yan ürün, artık ve hurda gibi bir yıldan az bir sürede kullanılacak olan veya bir yıl içerisinde nakde çevrilebileceği düşünülen varlıklardır” şeklinde tanımlanmıştır.

---

¹ Kaygusuz, Sait Y, Aslan Ümmihan, Kepçe Nazlı, Genel Muhasebe-I, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Yayın No 1620, Eskişehir 2016, S. 165

² Ayverdi, İlhan, Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Bilnet Matbaacılık, İstanbul 2011, S. 1129

³ Sevilengül, Orhan, Tekdüzen Muhasebe Sistemi İle Uyumlu Genel Muhasebe, Gazi Kitabevi, 7. Baskı, Ankara 1998, s. 260

⁴ Kaygusuz, Sait ve Diğerleri, age. s. 165

⁵ Dokur Şükrü, Banar Kerim, Ekergil Vedat, Erdoğan Nurten, Sağlam Necdet, Dönem sonu İşlemleri, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2622, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir, 2012, s. 65.

Bazı kaynaklarda “stoklar” kavramı yerine “emtia” kavramı da kullanılmaktadır. Emtia; “Ticarete konu olan tüm mallar ve ürünlere verilen isim” anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle başka mamullerin oluşumunda ham madde veya ara madde olarak yer alan, değeri tüketici tarafından belirlenen, benzersiz ve çok fazla miktarda ve ticarete konu olan tüm mallar emtia sayılmaktadır.

İşletmede bulunacak stok çeşitleri, işletmenin niteliğine göre farklılık gösterir. Örneğin, sınai işletme için söz konusu olan ilk madde, yardımcı madde ve malzeme, yarı mamul, mamul, tali mamul gibi stok çeşitlerine ticaret işletmelerinde gerek yoktur. Buna karşılık ticaret işletmeleri için söz konusu olan esas stok çeşidi; ticari mallardır⁶

1.2. STOK TÜRLERİ

Stokların sınıflandırılması işletmeden işletmeye değişiklik göstermektedir. Bir üretim işletmesi, bir ticari işletme ya da bir hizmet işletmesinde stoklar farklı başlıklar altında sınıflandırılabilir. Üretim işletmelerinde stoklar genel anlamda; (1) İlk Madde ve Malzeme Stokları (2) Yarı Mamul Stokları ve (3) Mamul Stokları şeklinde sınıflandırılmaktadır. Aynı stok kalemi farklı sektörlerin veya işletmelerin birbirinin tedarikçisi veya müşterisi olabilmesi nedeniyle, farklı farklı isimlerle de anılabilmektedir. Tedarikçi bir işletmenin ürün stoğunda yer alan mallar, onun müşterisi bir başka işletme tarafından satın alındığında, o işletmenin yarı mamul stoğunu oluşturacaktır.⁷

Üretim sürecinden önce veya ticaret işletmelerde pazarlamadan önce elde bulundurulmuş kaynaklar stok olarak anılmakla birlikte, üretim sürecinde aşamalar arasında bekleyen bitmemiş mamuller de stok olarak bilinir. Bunlara ara stok denilmektedir.

Stoklar bu haliyle temelde hammaddeler, yarı mamuller, malzemeler ve bitmiş ürünlerden oluşmaktadır. Bu sınıflandırmayı alet, ekipman veya ofis malzemeleri de dahil edilebilir. Bu ayırım stokların nitelik ve işlenmişlik düzeyine göre yapılan bir ayırımdır.

---

⁶ Sevilengül Orhan, Tekdüzen Muhasebe Sistemi İle Uyumlu Genel Muhasebe Gazi Kitabevi, 7. Baskı, Ankara 1998, s. 260.

⁷ WATERS, C.D.J., (1989:71), A Practical Introduction to Management Science, Addison Wesley Publishing, England.

Stokları, yukarıdaki tanımları dikkate alarak aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür:

- İlk Madde ve Malzeme Stokları
- Yarı Mamul Stokları
- Mamul Stokları
- Yardımcı Maddeler
- İşletme Malzemeleri
- Ticari Mallar
- Diğer Stoklar

1.2.1 İlk Madde ve Malzeme Stokları

Ham madde olarak da adlandırılan ilk maddeler, işletmenin üretimini gerçekleştirebilmek için diğer işletmelerden satın aldığı temel maddelerden oluşur. Dolayısıyla, ilk madde ya da hammadde ve malzemeler, üretimde kullanılmak üzere alınan, üretim işlemi ile tükenen veya şekil değiştiren her türlü madde ve malzemelerdir. İlk madde ve malzemeler doğrudan doğruya mamulün bünyesine girerler, bunların hangi mamul için ne kadar harcandıklarının tespiti teknik ve ekonomik olarak mümkündür.

Mamuller; ilk maddelere şekil verilmesi, bir başka ifade ile daha önceden hazırlanan esas mamul örneğine benzeyecek şekilde bu ilk maddelerin üzerinde yapılacak dönüştürme işlemleri sonucunda ortaya çıkar. İlk maddeler, bir işletmenin üretim çıktısı, yani mamulü iken, yeni bir mamulün girdisi olabilir. Kimi zaman ilk maddelerin doğadan elde edilmesi de söz konusu olabilmektedir. Bir başka ifade ile üzerinde hiçbir çalışma yapılmamış ilk maddeler de vardır. Örneğin; yün, değişik üretim alanlarında kullanılan ve doğadan elde edilen bir ilk maddedir⁸.

Hangi alanda faaliyet gösterirse gösterecek tüm üretim işletmeleri ilk madde bulundurmaya zorundadır. İlk madde stokunun bulundurulmasının nedeni üretimin aksamasını önlemektir. İlk madde alımında bir gecikme olursa ya da ilk madde

---

⁸ Akdoğan Nalan, Gündüz H. Erdin, Sevim Adnan, Maliyet Muhasebesi, TC. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2738, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir, Şubat 2015, s. 38

temininde bir güçlük çekilir ise ilk madde stokları kullanılarak üretime devam edilebilir.⁹

Aşağıdaki nedenler ilk madde stoku bulundurmaya etkileyecektir;¹⁰

- Gelecek dönemde üretimi planlanan üretim miktarı,
- İlk madde üretimin mevsimlik olup olmayışı,
- Üretimin kesintiye uğramaması için bulundurulması gereken emniyet stok düzeyi,
- Büyük alımlar nedeniyle satıcılardan sağlanan iskontolar,
- İlk madde fiyatlarındaki değişiklikler hakkındaki beklentiler,
- İlk maddenin stokta bekleme dayanıklılığı,
- Stok bulundurma maliyetleri,
- İşletmenin depolama kapasitesi,
- İlk maddenin sağlandığı kaynak sayısı,

İlk madde ya da hammadde kavramı, işletmenin yapısına ve üretimin hangi aşamasında kullandığına bağlı olarak değişebilmektedir. Örneğin bir demir çelik fabrikasında demir filizi hammadde, döküm demir mamul iken, kalorifer radyatörleri üreten bir fabrikada döküm demir hammadde, radyatör dilimleri mamuldür.¹¹

İlk maddelerin sınıflandırılması, genellikle, ilk maddelerin ismi kullanılarak yapılmaktadır. Örneğin; gömlek üretiminde kullanılan ilk maddeler; sentetik ilk madde, yünlü ilk madde, ipekli ilk madde, pamuklu ilk madde şeklinde sınıflandırılabilir¹².

1.2.2. Yarı Mamul Stokları

Henüz kullanılmaya hazır hale gelmemiş, üzerinde daha işlem yapılması gereken kısmen bitmiş mallardan oluşur. Yarı mamullere ara mamuller de denmektedir. Bunların yarı mamul niteliği bir süre sonra, tüm işlemlerin tamamlanması ile sona

---

⁹ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Ulaştırma Stok Yönetimi, s. 7, Ankara 2011.

¹⁰ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, age., s. 7

¹¹ KOBU, Bülent, (2005:342), Üretim Yönetimi, Beta Yayınevi, 12. Baskı İstanbul.

¹² Akdoğan ve Diğerleri, age., s. 38

ermekte ve mamule dönüşmektedirler. Örneğin; otomobil sanayinde, montajı devam eden otomobiller yarı işlenmiş mamuldür.¹³

Daha karmaşık ve uzun üretim sürecine sahip işletmeler yarı mamul stoklarına daha fazla yatırım yaparlar. Yarı mamul stoku tutulmasının amacı üretim sürecindeki bir faaliyetteki aksamanın diğer bir faaliyeti etkilemesini önlemektir. Her bir üretim aşamasındaki yarı mamuller stoklanırsa, herhangi bir aşamada üretim durduğunda diğer üniteler yarı mamul stoklarını kullanarak üretimlerini devam ettirebilirler. Yarı mamuller üretim sürecine girmiş, henüz son şeklini almamış, üretim safhası içinde bulunan yarı işlenmiş maddelerdir.¹⁴

1.2.3. Mamul Stokları

Mamuller, üretim sürecini tamamlayarak son şeklini almış, satışa veya kullanıma hazır maddelerdir¹⁵. Bir başka deyişle, işletme içinde yapılması düşünülen işlemlerin tümü tamamlandıktan sonra müşteriye teslim edilmek üzere ambara konulan varlıklardır. Mamuller, belirli bir aşamayı tamamlayıp belirli bir yerde hareketsiz durdukları için sayma, değerlendirme ve kontrol açısından pek güçlük göstermezler. İlk madde ve malzemeler ile yarı mamullerde belirsizlik nispeten fazla olduğundan kontrolleri daha güçtür.

Mamul stoku tutmanın amacı üretim ile satış faaliyetleri arasındaki eşgüdümü sağlamaktır. Birçok sektörde satışlar stoklardan yapılır. Üretim için satışların yapılması beklenmez.

1.2.4. Yardımcı Maddeler

Yardımcı malzemeler, üretim sırasında harcanıp mamulün bünyesine girmek veya mamulü etkilemekle birlikte, gerek miktar ve gerekse değer olarak mamulün temel ögesini veya esasını oluşturmeyen maddelerdir. Bunlardan bir mamul birimi için ne kadar harcandığını doğrudan doğruya saptamak teknik bakımdan zor olduğu gibi,

---

¹³ SULAK, Harun, (2008:7), “Stok Kontrolü ve Ekonomik Sipariş Miktarı Modellerinde Yeni Açılımlar: Ödemelerde Gecikmeye İzin Verilmesi Durumu ve Bir Model Önerisi”, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

¹⁴ AYDIN Nurhan ve diğerleri, Finansal Yönetim, TC Anadolu Üniversitesi Yayını, TC Anadolu Üniversitesi Yayını, Yayın No: 1465, s. 59, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir 2004

¹⁵ AYDIN Nurhan, age, s. 59

mümkün olsa bile, iktisadi bakımdan anlamlı sayılmaz¹⁶. Bu maddeler mamul ya da hizmetlerin üretimi sırasında ilk maddelerin nihai mamule dönüştürülmesi sürecinde kullanılmaktadır. Yardımcı maddeler, işletmenin faaliyet türü ve içinde bulunduğu sektörün niteliklerine göre farklı özellikler göstermektedirler.

1.2.5. İşletme Malzemeleri

İmalat faaliyetlerinin yürütülmesi amacıyla kullanılan, fakat mamul bünyesine girmeyen çeşitli malzemelere işletme malzemesi denir. İşletme malzemelerine tüketim maddeleri de denilmektedir. Bu tür malzemeler özellikle imalatta kullanılan makinelerin çalışması ve bakımı sırasında harcanır. Yağ, elektrot ve temizlik malzemesi buna örnek gösterilebilir. Fabrikanın bütününe ilgilendiren yakıt ve kırtasiye malzemeleri de bu gruba girer¹⁷.

İşletme malzemelerini aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür¹⁸:

- Yedek Parçalar (makine ve cihazlar için),
- Diğer Bakım Onarım Malzemeleri,
- Ambalaj Malzemeleri,
- Temizlik Malzemeleri,
- Bilgi İşlem ve Tüketim Malzemeleri,
- Kırtasiye ve Basılı Evrak,
- Diğer İşletme malzemeleri.

1.2.6. Ticari Mallar:

Ticari işletmeler tarafından satılmak üzere edinilen ve üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmadan ya da çok az değişiklik yapılarak satılan maddelerdir. Örneğin perakendeci işletmeler tarafından tekrar satılmak için satın alınan ve satışa hazır mallar ya da tekrar satılmak üzere alınan satışa hazır arsa ve binalar ticari mal stokları kapsamında yer alır.

1.2.7. Diğer Stoklar:

Üretici işletmelerinde üretim sürecinde ortaya çıkan, belli bir piyasası olan her türlü üretim artıkları, döküntü, deşe ıskarta ve benzeri hurda ve artık maddelerdir.

---

¹⁶ BURSAL Nasuhi, ERCAN Yücel, Maliyet Muhasebesi, İstanbul Üniversitesi Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 58, Avcıol Matbaası, İstanbul 1990, s. 77.

¹⁷ BURSAL Nasuhi, ERCAN Yücel, age., s.76.

¹⁸ KARAKAYA Mevlüt, Maliyet Muhasebesi, Gazi Kitabevi, Ankara 2004, s. 78.

1.3. STOKLARIN YÖNETİMİ

Stok yönetimi; işletme için gerekli olan malzemelerin planlanması, satın alınması, işletmeye kabulü, depolanması, stok planlaması ve kontrolü ve atıkların değerlendirilmesi veya çevreye dönüşümünü içeren bir süreçtir. Yönetimin temel amacı, düşük maliyetle en iyi hizmeti sunmaktır. İyi hizmet doğru malzemenin, doğru miktarda, doğru zamanda ve doğru yerde hizmete sunulmasını içerir. Stok yönetimi işletmenin tümünü ilgilendiren hedeflere ulaşılmasına katkıda bulunur¹⁹.

Stok yönetimi, işletmenin normal faaliyetlerini yürütebilmek için satmak üzere ürettiği ya da satın aldığı varlıkların kontrolünü içerir. Stok yönetiminin genel amacı, işletmenin karını artırmak için tüm stok maliyetlerini en aza indirecek stok seviyesini belirlemektir. Bu genel amacın yanı sıra stok yönetimi, stok yatırımlarını minimize etmeye, müşteri hizmet kalitesini maksimize etmeye ve etkin üretim sağlamaya yardımcı olur. Stok yönetiminin bu amaçlar dışında yüksek devir hızına ulaşmak, etkin tedarikçi ilişkileri kurmak ve devamlı tedarik imkânı bulmak gibi ikincil amaçları da mevcuttur²⁰.

Bir işletmede stokların yönetimi en az şu üç noktadan özel dikkat gerektirmektedir²¹:

- 1) Stoklar bazı endüstri kollarında toplam aktiflerin ve dönen varlıkların önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.
- 2) Stokların likiditesi diğer dönen varlıklara oranla daha düşüktür.
- 3) Stok yönetiminde yapılan hataların düzeltilmesi zaman alıcıdır.

Stok seviyesindeki dalgalanmaların önemli ekonomik etkileri bulunmaktadır. Bazı iktisatçılara göre işletmelerin stok düzeyindeki dalgalanmalar (*satışların azalma eğilimi gösterdiği dönemlerde stokların yenilenmemesi, buna karşılık genişleme dönemlerinde stokların satışlardan daha hızlı artması*) ekonomik hayatta istikrarsızlık yaratan en önemli etmenlerden biri olarak görülmektedir. İşletmelerin stok düzeyindeki dalgalanmaları asgariye düzeye indirmedeki gösterecekleri başarının, ekonomiye daha istikrarlı bir gelişme sürecine sokacağı ileri sürülmektedir²².

---

¹⁹TENGİLİMOĞLU Dilaver, AKBOLAT Mahmut, IŞIK Oğuz, Sağlık İşletmelerinde Malzeme Yönetimi, content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/...

²⁰ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, age., s. 5

²¹ AKGÜÇ Öztin, Finansal Yönetim, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 3344, İstanbul, 1985, s. 328.

²² AKGÜÇ Öztin, age., s. 328.

Temel amacı, düşük maliyetle en iyi hizmet sunmak olan stok (malzeme) yönetiminin diğer amaçları ise şu başlıklar altında toplanabilir²³.

- Stokları (malzemeleri) ihtiyaç bulunduğu anda elde bulundurmak,
- Uygun ve kaliteli malzeme satın almada mümkün olan düşük fiyatı ödemek,
- Stoklara yatırılan payı minimize etmek,
- Stok dönüşünü hızlandırmak, nakit akışını geliştirmek,
- Kayıpları ve demode olmayı azaltmak,
- Malzeme yönetim fonksiyonlarını etkinlikle işletmek,
- Satıcı ve dağıtıcılarla iyi ilişkiler kurmak ve geliştirmek.

Malzeme yönetiminde yukarıda belirtilen amaçları gerçekleştirebilmek için iyi bir organizasyonel yapıya ve satın alma, ambar, teslim alma ve kontrol, malzeme yönetim müdürlüğü gibi birimler arasında yoğun bir işbirliğine ihtiyaç vardır²⁴.

Bu açıklamalardan sonra, stok yönetimi aslında iki ana başlık altında toplanabilir. Bunlar;

- 1) Stokların Kontrolü,
- 2) Stokların Değerlemesi.

1.3.1. Stokların Kontrolü

Stok kontrolü, ekonomik taleplerle karşı karşıya olan bir işte, elde tutulan stok miktarının çeşitli şekillerde, bilimsel olarak kontrol edilme sanatıdır. Bir işletmede üretilen mamul ya da hizmetlere direk veya endirekt olarak katılan bütün fiziksel varlıklar ve mamulün kendisi, stok kavramı içinde düşünülebilir. Stoklar söz konusu varlıkların miktarı veya parasal değeri ile ölçülür²⁵.

Stoklanan maddelerin elde tutulmalarının arkasındaki gerçek ne olursa olsun, stokların daha çok gelecekteki bir talebi veya gereksinimi karşılamak, ileride karşılaşılması beklenen bir sorunun çözümündeki riski azaltmak, ya da gelecekte bugünküne oranla daha büyük yararlar sağlamaktır. Bir anlamda gelecekte sağlanacak daha büyük yarar

---

²³ TENGİLİMOĞLU Dilaver, AKBOLAT Mahmut, IŞIK Oğuz, age., s. 279.

²⁴ TENGİLİMOĞLU Dilaver, AKBOLAT Mahmut, IŞIK Oğuz, age., s. 279.

²⁵ GÜLER Eray, İşletmelerde Stok Kontrol Sistemleri, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Bilim Dalı, Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi, Malatya 2017, s. 12

gelir ve uğruna bugünkü tüketim ve kullanımdan vazgeçmek şeklinde yorumlanabilecek olan stokların, gerek faaliyet alanları ve amaçları, gerek stok bulundurma amaçları farklı olan hemen her türlü örgüt için yadırganmayacak büyük önemleri vardır.

Stok kontrolü, örgüt için en uygun olan stok miktarlarının, örgütün imalat, satış ve finansal koşullarının da göz önünde bulundurularak saptanmasını ve saptanan bu stok düzeylerinin devam ettirilmesini içerir.

Etkin bir stok kontrolünün temel amacını; istenilen kalitede istenilen fiyatla ve istenilen miktarda hammadde ve malzeme satın alınmak amacıyla, istenilen satıcıya istenilen zamanda sipariş edilmesi oluşturur. Stok kontrolü dinamik bir süreçtir. Bununla, stok kontrolü faaliyetleri cümlesinden olmak üzere tespit edilen stok düzeylerinin ve konan koşulların yalnız bir defaya mahsus olarak yapılması gerekli olan işlemler olmayıp devamlı olarak takip ve gözden geçirmeyi gerekli kılan işlemler olduğu hususunu kastediyoruz. Tespit edilen stok düzeyleri, devamlı olarak gözden geçirilmeli ve değişen ekonomik koşullarla uyumlaştırılmalıdır. Aksi halde stok kontrolünden beklenen yararlar gerçekleşmemiş olur.²⁶

1.3.1.1. Stok Kontrol Yöntemleri

Üretim ve ticaret işletmelerinde aktif kalemler içerisinde en önemlisi stoklardır. Dolayısıyla stok yönetimi bu işletmelerde oldukça önem arz etmektedir. Stok yönetiminde önemli olan öncelikle elde tutma maliyetleri minimize etmek ve ihtiyaç duyulan stokların her an temin edilebilmesini sağlayarak üretimin aksatılmamasıdır. Etkin bir stok yönetimi ancak stok kontrol yöntemleri ile gerçekleştirilebilir.

Her işletmenin, büyüklüğüne, yönetim ve organizasyon durumuna, üretim tipine, mali durumuna ve daha birçok faktöre göre oluşturduğu bir stok kontrol yöntemi vardır. Uygun stok kontrol sisteminin belirlenmesinde, işletmenin stoklarla ilgili karşı karşıya kaldığı talebin yapısı ayırt edici rol oynamaktadır. Genel olarak en çok kullanılan stok kontrol yöntemleri şunlardır²⁷.

---

²⁶ Güler ERAY, İşletmelerde Stok Kontrol Sistemleri, Yayınlanmamış Dönem Projesi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 2017, s. 23.GÜLER Eray, age., s. 15.

²⁷GÜLER Eray, age., s. 15.

1.3.1.1.1. Gözle Kontrol Yöntemi

Bu yöntem ambar memuru tarafından stokların belli aralıklarla gözden geçirildiği bir yöntemdir. Stoklar belli bir seviyenin altına düştüğünde sipariş verilir. Küçük ölçekli işletmeler için uygun ve maliyeti düşük bir yöntemdir. Ancak bu yöntem kişisel yargılara dayandığı için hata riski yüksek bir yöntemdir. Ayrıca tüketim hızı, tedarik süresi veya başka bir faktörün değişmesi halinde bunun derhal farkına varılması güçtür ve gerekli önlemlerin alınmasında geç kalınması olasılığı gündeme gelir. Maliyeti oldukça düşük olan bu yöntemde, ambar görevlisinin sipariş birimi ile uyumlu çalışması ve tedarik süreleri konusunda bilgili olması esastır. Sadece ambar görevlisine sorumluluk yükleyen, hata yapma ihtimalinin yüksek olması gibi temel bir dezavantajı olan bu yöntemin, üç önemli sakıncası vardır.

- 1) Gözden geçirme periyodu, sipariş düzeyi ve miktarı kişisel yargıya dayandığından hata olasılığı fazladır.
  - 2) Ambar yerleştirilmesi sistematik bir düzenle yapılmamışsa kontrolü yapan memurun sık sık yanılgıya düşmesi mümkündür.
  - 3) Tüketim hızı, tedarik süresi veya başka bir faktörün değişmesi halinde bunun derhal farkına varılması güçtür. Dolayısıyla gerekli tedbirlerin alınmasında geç kalınabilir.
- Bu yöntemle, özellikle homojen yapıdaki, değeri düşük ve küçük miktarda stokların takibinde daha olumlu sonuçlar alınabilir.

1.3.1.1.2. Tek Depo Yöntemi

Tek kutu yöntemi olarak da bilinen bu yöntemde periyodik olarak depo şeklindeki raflar ve yerler kontrol edilmekte ve eksilen kısımlar doldurulmaktadır. Bu yöntemde örnek olarak, süpermarketlerde rafların takibi ile petrolde tankların doldurulması ve fabrikalarda küçük parçaların bulunduğu kutular verilebilir. Bu yöntemde kutu veya raflar periyodik olarak aldığı kadar stokla doldurulmakta dolayısıyla stok giriş ve çıkışı için herhangi bir kayıt yapılmamaktadır. Stoksuzluğa düşme riski çok yüksek olan bu yöntem gözle kontrol yöntemi gibi uygulaması kolay basit ve ucuz bir yöntemdir.²⁸

1.3.1.1.3. Çift Depo Yöntemi

Çift kutu depo yöntemi de denilen bu yöntemde herhangi bir stok iki bölmeli bir depoda tutulur. Deponun ana bir bölümü vardır. Bunun yanı sıra ikincil bir yedek depo bölümü

---

²⁸ Güler ERAY, age. s. 24

de vardır. Yöntem, yedek bölümü olan bir benzin deposuna benzetilir. Normal olarak ana depo kullanılır. Bu depodaki stoklar tamamen kullanıldığı zaman, yeniden sipariş verilir. Yeni stok teslim alınıncaya kadar geçecek sürede yedek depo kullanılır. Çift depo stok kontrol yöntemi; birim değeri düşük ve hacmi küçük stok kalemlerinin kontrolü için kullanılan bir yöntemdir. Çift depo yöntemi genellikle küçük ölçekli işletmelerde tercih edilen bir stok kontrol yöntemidir ve gözle kontrol yönteminin taşıdığı olumlu ve olumsuz yönleri taşımaktadır. Ayrıca, olağan dışı durumlar ve talepteki ani değişimlere karşılık, yedek stok bulundurmamak iyi bir durumdur. Ancak, yedek depoda bulunan ürünler ana depoya gelinceye kadar bozulabilir ve kullanılamaz hale gelebilir²⁹.

1.3.1.1.4 ABC Yöntemi

Özellikle sanayi işletmelerinde az veya çok kullanılan, düşük veya yüksek değerli binlerce malzeme kullanılabilir. Bu malzemelerin hepsini aynı dikkatle izlemek ekonomik bakımdan makul sayılmayabilir. Kullanılan malzemeler arasında değer bakımından önemli olup, yakından izlenmesi gerekenleri ortaya çıkarmak için uygulanan tahlil araçlarından biri ABC denem seçici (selektif) bir yöntemdir³⁰. Bu stok modeli, stokları kümülatif değerleri bakımından sınıflandırmayı sağlayarak, stoklara büyük paralar ayrılmasını veya bağlanmasını engellemektedir.

Tablo 1: ABC Yöntemi

Cinsi	Miktar (Birim)	Miktar (%)	Birim Fiyat (TL)	Tutar (TL)	Tutar (Yüzde)
1	800	8	20,00	16.000	32,00
2	400	4	30,00	12.000	24,00
		12			% 56
3	1.600	16	4,50	7.200	14,40
4	1.400	14	5,00	7.000	14,00
5	1.200	12	4,00	4.800	9,60
		42			% 38
6	2.000	20	1,00	2.000	4,00
7	1.600	16	0,50	800	1,60
8	1.000	10	0,20	200	0,40
		46			% 6
	10.000	100		50.000	100,00

²⁹ Akdoğan Nalan ve Diğerleri, age, s. 47.

³⁰ BURSAL Nasuhi, ERCAN Yücel, age., s. 59.

Yöntemi açıklamak için yukarıdaki örneği incelemek yararlı olacaktır³¹. Örnekteki tabloyu oluşturmak için önce işletmenin bir yıl içinde kullandığı malzemelerin cins, miktar ve fiyatları yan yana yazılır ve miktarlarla fiyatlar çarpılıp kullanım tutarları hesaplanır. Sonra her malzemenin kullanım miktarı ile tutarlarının yüzdesi hesaplanır. Bu yüzdelere kendi içinde anlamlı olacak biçimde gruplandırılır. Bu gruplandırma aşağıdaki gibi yapılabilir:

A Grubu: A grubuna giren stok kalemleri, toplam stok miktarının %10-20'sini ve yıllık toplam stok değerinin % 50-60'ını oluşturacak şekilde belirlenebilir.

B Grubu: B grubuna giren stok kalemleri ise, toplam stok değeri içinde ne çok yüksek ne de çok düşük bir yüzde oranına sahiptir. Toplam stok miktarının % 20-40'ını, stok değerinin de % 30-40'ını oluşturacak biçimde belirlenebilir.

C Grubu: Toplam stok miktarı içindeki payı % 40-50, toplam stok değeri içindeki payı % 5-10 arasında olan stok kalemleri bu stok grubunu oluşturabilir.

Tabloda görüldüğü gibi miktarın yalnızca % 12'sini oluşturan malzeme, değer olarak kullanımın % 56'sını oluşturmaktadır. A grubu sayılacak bu malzeme çok sıkı bir şekilde kontrol edilmelidir. Miktarın % 42'sini oluşturan B grubu ise % 38 değerindeki ikinci derecede önemli malzemeleri içerisine alır. C grubu ise, miktarın % 46'sını oluşturmakla birlikte, değer olarak yalnızca % 6'sını oluşturduğundan, çok sıkı bir kontrol gerektirmeyebilir.

1.3.1.1.5 Maksimum-Minimum Stok Kontrol Yöntemi

Bu yöntemde arzu edilen maksimum stok seviyesi ile minimum stok seviyesi baştan belirlenmektedir. Stoklar sabit zaman aralıklarında, örneğin iki haftada bir, gözden geçirilmekte ve stok miktarı önceden belirlenmiş minimum düzeyin altında ise sipariş verilmektedir. Bu yöntemde göre, stoklar iki düzey arasında bir yerlerde olduğu sürece, herhangi bir sorun yoktur. Bu yöntem, basittir ve stokların dengelenmesi görevinin oldukça anlaşılır bir şekilde yürütülebilmesini sağlayan bir yöntemdir. Sipariş miktarı

---

³¹ BURSAL Nasuhi, ERCAN Yücel, age., s. 59.

çok fazla olduğunda veya sipariş teslim alınıncaya kadar geçen sürede stokların tükenmesi durumunda, sorunlarla karşılaşılabilir³².

1.3.1.1.6. Stok Kontrol Kartları Yöntemi

Pratikte stok kontrolü, özellikle ambarda ve muhasebede tutulan malzeme stok kartları aracılığıyla yapılır. Ambardaki kartların yalnızca miktar hareketlerini ve kalanlarını göstermesine karşılık, muhasebedeki kartlarda değer hareketleri de izlenir. Tutulan kartların üst kısmına her malzemenin en az stok miktarını yazmak koşuluyla kalan miktarların bu düzeyin altına düşüp düşmediği kontrol edilir. Bilgisayarlarla işlenen stok kartlarında, en az stok miktarının altına düşülmesi durumunda, aradaki farklar dikkati çekecek şekilde belirtilir. Birçok kez, stok kartlarına, en az stok miktarları yanında en çok stok miktarlarının da yazılması yoluyla, eldeki stokların en çok miktarı aşip aşmadığı yakından kontrol edilir. İşletme için gereksiz bir sermaye bağlanmasını ifade eden bu gibi stokların hızla saptanması ve ortadan kaldırılması kontrol bakımından büyük önem taşır³³.

1.3.1.1.7. Optimal Stok Yöntemi

Bir malzemeden bir seferde ne miktarda satın alınması halinde işletme için en az maliyet olacağı konusu literatürde ‘Optimal Sipariş Miktarı’ sorunu olarak geçmektedir. Bu sorun sadece dışarıdan malzeme satın alınması konusunda değil, işletmede imal edilecek bir mamulün parti veya seri büyüklüğünün saptanması için de söz konusu olur. Optimal sipariş miktarının belirlenmesinde aşağıdaki sorular önem kazanmaktadır.

- Herhangi bir malzemeden bir seferde ne kadar satın alınırsa işletme için en uygun olur?
- İşletme yıllık ihtiyacının tamamını bir seferde mi almalıdır?
- Yoksa yıllık ihtiyacını azar azar, yani küçük partiler halinde mi satın almalıdır?

Yıllık malzeme ihtiyacının büyük partiler halinde satın alınması durumunda stok bulundurma maliyetleri, küçük partiler halinde satın alınması durumunda ise sipariş maliyetleriyle karşılaşılacaktır.

Fazla stok bulundurulması;

---

³² Akdoğan Nalan ve Diğerleri, age, s. 46

³³ BURSAL Nasuhi, ERCAN Yücel, age., s. 60.

- Firelerin artmasına (bozulma, çürüme, paslanma, demode olma vb. gibi),
- Sermaye maliyetlerinin artmasına (stoklara fazla sermaye bağlanması, finansman giderlerine ve fırsat maliyetine neden olur) ve
- Depolama maliyetlerinin artmasına (kira, amortisman, personel, kırtasiye vb. gibi) yol açacaktır.

Fazla stok bulundurmanın neden olduğu giderler işletmede bulundurulmuş stok miktarı ile doğru orantılı olarak değişmektedir. Stok bulundurma giderleri, stoklara bağlanan sermayenin bir yüzdesi olarak ifade edilmektedir. Bu oran genellikle stoklara bağlanan sermayenin % 10'u ile % 20'si arasında değişmektedir.

Az stok bulundurulması ise;

- Üretimde aksamalara (bu durum kar ve prestij kaybına neden olabilir),
- Küçük partiler halinde alım nedeniyle miktar iskontosundan yararlanma imkânının kaybedilmesine ve
- Küçük partiler halinde alım nedeniyle nakliye, sigorta, hamaliye vb. giderlerinin artmasına neden olacaktır.

Az stok bulundurmanın neden olduğu giderler ise sipariş giderleri olarak adlandırılmakta olup, sipariş sayısı ile doğru orantılıdır. Dolayısıyla sipariş sayısı arttıkça sipariş giderleri de artmaktadır.

Ekonomik sipariş miktarı; gereğinden az ya da gereğinden fazla stok bulundurmama işlemidir. İşletme için en uygun olan stok miktarı stok bulundurma ve sipariş giderleri toplamının en az olduğu noktada oluşan stok miktarıdır.

Herhangi bir malzemedan elde minimum olarak bulundurulması gereken miktar Asgari Stok Düzeyi olarak ifade edilmektedir. Örneğin; belirli bir malzemedan yıllık ihtiyacı 9.600 birim olan bir işletmenin günlük malzeme ihtiyacı teorik olarak (9.600/300) 32 birim olacaktır. Malzemenin tedarik süresinin 10 gün olduğu kabul edilirse, işletmenin asgari stok düzeyi (10 x 32) 320 birim olacaktır. Yani işletmenin stok miktarı 32 birime düştüğü zaman malzemenin sipariş edilmesi gerekecektir.

Tedarik süresinin uzaması ihtimalinin göz önünde bulundurularak daha fazla stok bulundurulması işlemi ise Emniyet Stoku olarak ifade edilmektedir. Aynı örnekte tedarik süresinde 3 günlük bir gecikmenin olabileceği göz önüne alınırsa; emniyet stoku

(13 x 32) 416 birim olacaktır. Bu durumda işletmenin stokları 416 birime düşünce sipariş verilmelidir.

Emniyet stoğunun miktarının belirlenmesi önem taşımaktadır. Emniyet stoğunun miktarını etkileyen birçok faktör olup bunlardan en önemlileri, satış veya üretim miktarındaki belirsizlik derecesi, tedarik süresindeki belirsizlik derecesi, stoksuz kalmanın işletmeye zararları ve ek stok bulundurmanın yükleyeceği maliyetlerdir. Optimal emniyet stoğu, stoksuz kalmanın maliyeti ile ek stok bulundurma maliyetinin minimum olduğu noktada ortaya çıkar.

Emniyet stoğu çeşitli nedenlerle artabilir veya azalabilir. Eğer, stok tutma maliyetleri yüksek ise emniyet stoku düzeyi azaltılabilir. Siparişlerdeki gecikmeler, stokta mal olmamasının neden olduğu gelir kayıplarının varlığı durumunda emniyet stoğu miktarı artırılabilir³⁴.

1.3.1.1.8. Bilgisayarlı Stok Kontrol Yöntemi

Barkod teknolojisine uygun bilgisayar sistemine sahip işletmelerde, stoklara gelen mallar, önce her birinin üzerinde bulunan çizgi kodlarla birlikte bilgisayara işlenmekte, sonra da stok düzeylerinin takibi bilgisayar ortamında yapılmaktadır.

Barkod, bir malın bilgisayar bağlantılı optik okuyucu cihazlar ile yorumlanabilmesi ve o malın tanımlanmasını öngören bir sistemdir.

Bilgisayarda malzeme çıkışlarına ait bilgiler işlenirken, en az stok seviyesinin altına düşen malzeme otomatik olarak belirlenmektedir. Stok durumu da bilgisayar ortamında izlenerek, eksik malzemelere ilişkin bilgiler satın alma birimine bildirilmektedir. Böylece barkod sistemi hızlı, güvenilir ve sürekli stok bilgisi saklama gibi üstünlükleri ile öne çıkmaktadır³⁵.

1.3.1.1.9. Stoksuz Malzeme Kontrol (JIT) Yöntemi

Tam zamanında üretim yöntemi (JIT) de denilen bu yöntem; sadece üretimle ilgili faaliyetlerde değil malzeme tedarikinden depolamaya, bakım onarımdan mühendislik tasarımına, satıştan yönetime kadar üretim sisteminin diğer alanlarında da etkisini hissettirir. Çünkü tüm kuruluştaki zaman ve kaynak kayıplarının önlenmesi ve yok

³⁴ Ceylan Ali, Korkmaz Turhan, İşletmelerde Finansal Yönetim, Güncelleştirilmiş 9. Baskı, Ekin Yayınları, Bursa, 2006, s. 314.

³⁵ Güler ERAY, age. s. 26

edilmesi yoluyla iş verimliliğinde önemli ölçüde ve sürekli iyileştirmeyi amaçlayan bir stratejidir. Daha genel bir ifade ile tüm birimlerin katılımıyla en az maliyet ve en yüksek müşteri memnuniyetini sağlayacak sürekli iyileştirmeyi amaçlayan bir stratejidir. Önce sat sonra üret şeklinde özetlenebilecek bu ilkenin işleyişinde mamul, yarı mamul ve malzemeden oluşan gereksiz stoklar ortadan kalkar. Stoksuz üretim veya sıfır envanter gibi isimlerle de bilinen yöntem, tüm üretim kaynaklarının optimum kullanımı ilkesine dayanmaktadır.

Bu yöntemde, tedarikçiler ilk madde ve malzemeleri tam gereksinim duydukları zamanda ve en uygun yerde işletmeye teslim eder. Bu yöntemde ilk madde ve malzemenin bir işletmeden veya bir yerden bir başka işletmeye veya yere nakliyesi için katlanılan mesafe azaltılarak emniyet stokları ortadan kaldırılmaya çalışılır³⁶.

1.3.1.1.10. Radyo Frekansı İle Tanımlama (RFIT) Yöntemi

Gerçek zamanlı stok kontrol yöntemlerinden biri olan bu yöntemde, radyo frekansı kullanılır. Bu yöntemde temel olarak bir etiket ve bir okuyucu vardır. Stok unsurlarını tanımlamak ve unsurları ambarda takip etmek amacıyla, tek tek otomatik ve elektronik olarak tanımlanan RFIT künyesini oluşturan etiketler kullanılır. Bu etiketler radyo frekansı ile yapılan sorguları almaya ve cevaplamaya olanak tanıyan bir silikon yonga, anten ve kaplamadan oluşurlar.

Çoğunlukla, kum gibi büyük hacimli katı ilk maddelere, çimento, sulu harç veya çeşitli sıvılara ilişkin stok hareketleri bu yöntemde izlenerek stok kontrolü sağlanır. Bu yöntemde, her bir stok unsuruna bir kimlik verilir. RFIT etiketlerinin radyo frekansı kullanan okuyucular aracılığı ile okunması sonrasında ilgili stok unsurunun kimliği, otomatik olarak belirlenir ve bu unsurdaki stok hareketleri kayıt altına alınır³⁷.

1.4. DEĞERLEME KAVRAMI

Stok değerlemenin amacı; (1) Stoklara ilişkin maliyet kontrolü ve maliyet analizine olanak sağlamak, (2) İşletmenin elde ettiği gelirle doğru bir şekilde karşılaştırmaya olanak sağlayacak doğru maliyet verilerinin sağlanması yoluyla doğru finansal sonuçların elde edilmesi olduğunu söyleyebiliriz. Değerleme iktisadi varlıkların

---

³⁶ Akdoğan Nalan ve Diğerleri, 2015, age, s. 49.

³⁷ Akdoğan Nalan ve Diğerleri, 2015, age, s. 50.

hesaplarda veya kayıtlarda yer alacağı parasal değerin belirlenmesi işlemidir. Bir başka ifadeyle değerlendirme, belirli bir iktisadi kıymetin belli bir zamandaki kıymetinin belli bir para cinsinden ifade edilmesi işlemidir. Değerlemenin tanımı VUK'un 258. maddesinde "Değerleme, vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespiti olarak" tanımlanmıştır. Değerleme işlemi, dönem sonu envanter işlemlerinin ikinci aşamasını oluşturmaktadır olup, bu aşamada iktisadi kıymetlerin dönem sonu bilançosunda yer alacakları parasal tutarları belirlenmektedir.

Geleneksel muhasebe anlayışı içinde ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi'nde varlıkların değerlemesinde kullanılan temel yöntem maliyet yöntemi yani işlemin gerçekleştiği tarihteki değerdir. Ancak işlem tarihindeki maliyet değeri, zaman geçtikçe, cari piyasa değerlerini yansıtmaktan uzaklaşır. Bu nedenle varlıkların bilanço tarihindeki gerçek değerini tespit etmek ve bilançoda varlıkların cari değerleri ile raporlanmasını sağlamak amacıyla farklı ölçüm (değerleme) yöntemleri kullanılmaktadır.

Türkiye Muhasebe Standartlarına göre varlıklar satın alındığında alış değerleri ile hesaplara borç kaydedilmektedir. Dönem sonunda işletmeler ellerinde bulunan varlıkların ölçümünde aşağıdaki değerlendirme yöntemlerini kullanmaktadırlar:

- Gerçeğe Uygun Değer,
- Net Gerçekleşebilir Değer,
- Maliyet Değeri.

Gerçeğe uygun değer, bir varlığın normal ticari koşullarda bilgili ve istekli bir satıcı ile bilgili ve istekli bir alıcı arasında el değiştirmesi sırasında saptanan değişim değeridir. Gerçeğe uygun değer, varlık ve yükümlülüklerin bilanço tarihindeki cari değerini ölçer ve bu nedenle işlem tarihindeki maliyet değerine göre cari değerinde ortaya çıkan artış ve azalışların kayıtlanıp raporlanması gerekir. Varlıkların gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilmesi durumunda, değer değişikliğinden kaynaklanan kar veya zarar bazı durumlarda doğrudan gelir tablosuna yansıtılır, bazılarında ise öz kaynak unsuru olarak muhasebeleştirilir.

Eğer, bir varlığın gerçeğe uygun değeri kolayca ve güvenilir bir biçimde ölçülemiyorsa, varlıklar maliyet değeri ile ölçülmektedir. Maliyet değeri ile izlenen varlıkların, dönem

sonlarındaki satış değerleri, elde etme maliyetinin altına düşmüş ise, değer düşüklüğü için karşılık kaydı yapılmaktadır³⁸.

Bu çalışmada işletmelerin iktisadi kıymetlerinin önemli bir bölümünü oluşturan stok kalemlerinden, mamul ya da hizmetlerin üretiminde kullanılan ilk madde ve malzeme stoklarının değerlendirilmesi üzerinde durulacaktır.

Üretimde kullanılan ilk madde ve malzemelerin değerlendirilmesi dönem kar ya da zararını doğrudan doğruya etkilemektedir. İlk madde ve malzemelerin yüksek değerlendirilmesi üretim maliyetini yükselteceği için satış karının ve dolayısıyla dönem karının azalmasına yol açacaktır. Bu durum aynı zamanda ortaklara daha az kar payı dağıtılmasına ve Devlet açısından vergi kaybına neden olacaktır. İlk madde ve malzemelerin düşük değerlendirilmesi ise, üretim maliyetinin düşük çıkmasına ve dolayısıyla satış karı ve dönem karının yüksek çıkmasına neden olacaktır. Bu durum daha fazla kar payı dağıtımına ve daha fazla vergi ödenmesine yol açacağı için işletmenin öz sermayesinin yıpranmasına yol açacaktır.

Stokların değerlendirilmesinde çok sayıda yöntem bulunmakta olup, çalışmada Muhasebe İlkeleri, Yeni Türk Ticaret Kanunu ve Muhasebe Standartlarının değerlendirilme konusuna yaklaşımı incelenmiştir.

1.4.1. TÜRK TİCARET KANUNUNDA YER ALAN DÜZENLEMELER

Eski TTK'nin değerlendirilme ile ilgili hükümleri; işletme sermayesinin haksız yere işletme yöneticileri veya ortaklarına aktarılmasının önlenmesi ve işletme ile ilişkisi bulunan üçüncü şahıslara ilişkin hak ve menfaatlerin korunması amacıyla yönelik hükümler içermektedir. TTK'nin 75. maddesinde; *“Bütün aktifler, en çok bilanço gününde işletme için haiz oldukları değer üzerinden kaydedilir. Borsada kayıtlı emtia ve kıymetler o günün borsa rayicine göre ve tahsil edilemeyen veya ihtilaflı bulunanlar müstesna olmak üzere bütün alacaklar da itibari miktarlarına göre hesap edilir...”* şeklinde genel bir hüküm bulunmaktaydı.

Aynı Kanunda sermaye şirketleri ve şahıs şirketleri için ayrı ayrı düzenlemelere yer verilmiştir. Eski TTK sermaye şirketleri ile ilgili değerlendirmeyi birçok hususta kesin

---

³⁸ GENÇOĞLU Ümit Gücenme, ÖNCE Saime, EKERGİL Vedat, KÖSE Tunç, BAŞAR Banu, Genel Muhasebe II, TC. Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2897, Saray Matbaacılık Tesisleri, Ankara 2013, s. 17

ölçütlere bağlamış iken, şahıs işletmeleri için daha genel ifadeler kullanılmak suretiyle işletme sahiplerine geniş bir tercih hakkı bırakılmıştır.

Yeni TTK'nin değerlendirme ile ilgili hükümleri aşağıdaki gibi olup, değerlendirme ilkelerinin hiç birisinde değerlendirme ölçüsünden bahsedilmemiş ve ilkelerin tamamında Türkiye Muhasebe Standartlarına atıfta bulunmuştur. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun Geçici 88. Maddesinde "...defter tutmakla yükümlü olan gerçek veya tüzel kişiler, finansal tablolarını düzenlerken, Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından yayımlanan **Türkiye Muhasebe Standartlarına (TMS)**, kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara uymak zorundadır." hükmüne yer verilmiş ve aynı Kanunda Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumuna değişik işletme büyüklükleri, sektörler ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar için özel istisnai standartlar koyma ve bunlar için farklı düzenlemeler yapma konusunda yetki verilmiştir³⁹.

- TTK'nin 78. Maddesinde; Finansal tablolarda yer alan varlıklar ve borçlarla ilgili değerlendirme ilkeleri sayılmış olup, bu maddede "Aşağıdakilerle sınırlı olmamak ve Türkiye Muhasebe Standartlarında öngörülen ilkeler de dikkate alınmak üzere şu değerlendirme ilkeleri geçerlidir" denilmekle hem muhasebe standartlarında öngörülen hem de öngörülmeyip genel kabul gören muhasebe ilkelerine gönderme yapılmıştır.
- Bu ilkeler aşağıdaki gibidir:
  - a) Bir önceki dönemin kapanış bilançosundaki değerler ile faaliyet döneminin açılış bilançosundaki değerler birbirinin aynı olmalıdır.
  - b) Fiilî veya hukuki duruma aykırı olmadıkça, değerlemelerde işletme faaliyetinin sürekliliğinden hareket edilir.
  - c) Bilanço kapanış gününde, varlıklar ve borçlar teker teker değerlendirilir.
  - d) Değerleme ihtiyatla yapılmalıdır; özellikle de bilanço gününe kadar doğmuş bulunan bütün muhtemel riskler ve zararlar, bunlar bilanço günü ile yılsonu finansal tablolarının düzenlenme tarihi arasında öğrenilmiş olsalar bile, dikkate alınır; kazançlar bilanço günü itibarıyla gerçekleşmişlerse hesaba katılır.

---

³⁹ KGK, Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standartları, Önka Kâğıt Ürünleri İmalat ve Ticaret Limited Şirketi, Ankara 2017, s. 2.

Değerlemeye ilişkin olumlu ve olumsuz farkların dönem sonuçlarıyla ilişkilendirilmesinde Türkiye Muhasebe Standartlarındaki esaslara uyulur.

- e) Faaliyet yılının gider ve gelirleri, ödeme ve tahsilat tarihlerine bakılmaksızın yılsonu finansal tablolarına alınır.
- f) Önceki yılsonu finansal tablolarında uygulanmış bulunan yöntemler korunur.
  - TTK'nin 79. Maddesinde varlıklar ile borçların değerlendirme ölçüleri ile ilgili düzenleme yapılmış olup, bu maddede "Duran ve dönen varlıklar Türkiye Muhasebe Standartları uyarınca bu standartlarda gösterilen ölçülere göre değerlendirilir. Borçlar ve diğer kalemler için de aynı standartlar uygulanır" denilmiştir.
  - TTK'nin 80. Maddesinde ise, iktisap ve üretim değerleri ile ilgili düzenleme yapılmış olup, "Değerlemede uygulanacak değerlerin belirlenmesi, tanımları, kapsamı, uygulanacak kalemlerin gösterilmesi ve değişiklikler Türkiye Muhasebe Standartlarına tabidir" hükmüne yer verilmiştir.

1.4.2. TMS-2 STOKLAR STANDARDINDA YER ALAN DÜZENLEMELER

1.4.2.1.TMS-2'ye Göre Stokların Tanımı ve Kapsamı

TMS 2 Stoklar Standardına göre stoklar, işin normal akışı içinde satılmak üzere elde bulundurulmuş, satılmak amacıyla üretilmekte olan ya da üretim sürecinde veya hizmet sunumunda kullanılacak ilk madde ve malzemeler şeklinde bulunan varlıklar biçiminde tanımlanmaktadır.

- Aşağıda sayılanların değerlendirilmesi bu standardın kapsamı dışında bırakılmıştır:
  - a. İnşaat sözleşmeleri,
  - b. Finansal araçlar,
  - c. Tarımsal ürünlerle ilgili canlı varlıklar ve
  - d. Hasat zamanındaki tarımsal ürünler.
- Ayrıca;
  - a. Tarım ve orman ürünleri,
  - b. Hasat dönemi sonrası tarımsal ürünler,
  - c. Mineral ve mineral ürün üreticilerinin elinde bulunan stoklar ve

- d. Stoklarını rayiç (gerçeğe uygun) değerlerinden satış giderlerini düşerek saptayan araçların elinde bulunan stokların değerlemesinde bu standardın kullanılmayacağı belirtilmiştir.

Bu standardın “**değerleme**” hükümleri de dâhil olmak üzere bütün hükümlerinin kapsamına giren “**Stoklar**” aşağıdakilerdir:

- Satılmak amacıyla elde edilen ticari mallar,
- İlk madde ve malzeme stokları,
- Yarı mamul stokları,
- Mamul stokları,
- Hizmet işletmelerinde işletmenin henüz ilgili geliri elde etmediği hizmetin maliyeti,
- Stok kalemlerinin hiç birinin kapsamına girmeyen yan ürün, artık ve hurda gibi kalemlerden oluşan diğer stokları içerir.

1.4.2.2 Stokların Maliyetinin Kapsamı

Standardın 9. paragrafında stokların, maliyet ve net gerçekleşebilir değerden düşük olanı ile değerlendirileceği belirtilmiştir. Ayrıca, Standarda göre, stokların maliyeti 3 unsurdan oluşmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

- Tüm satın alma maliyetleri,
- Dönüştürme maliyetleri ve
- Diğer maliyetler.

1.4.2.3. Stokların Satın Alma Maliyetleri

Standarda göre stokların satın alma maliyeti, bir başka ifadeyle ilk madde ve malzeme maliyeti; satın alma fiyatı, ithalat vergileri ve diğer vergiler(firma tarafından vergi idaresinden iade alınabilecekler hariç) ve nakliye, yükleme boşaltma maliyetleri ile mamul, malzeme ve hizmetlerin elde edilmesiyle doğrudan bağlantısı kurulabilen diğer maliyetleri içerir. Ticari iskontolar ve benzeri diğer indirimlerin, satın alma maliyetinin belirlenmesinde indirim konusu yapılması gerekir.

1.4.2.4. Dönüştürme Maliyetleri

Standarda göre stokların dönüştürme maliyetleri; direk işçilik gideri ve üretimle doğrudan ilişkili olan, ilk madde ve malzemenin mamule dönüştürülmesinde katlanılan sabit ve değişken genel üretim giderlerinden sistematik bir şekilde dağıtılan tutarları da içerir.

Sabit genel üretim maliyetleri dönüştürme maliyetlerine kapasite kullanım oranına göre yüklenir. Bir başka ifade ile kullanılmayan kapasiteye düşen sabit genel üretim giderleri dönüştürme maliyetlerine yüklenmez. Dönüştürme maliyetlerine yüklenmeyen sabit genel üretim giderleri, gerçekleştiği dönemde gider olarak kaydedilerek sonuç hesaplarına alınır. Bu bağlamda, stokların dönüştürme maliyetleri Normal Maliyet yöntemine göre hesaplanmaktadır.

1.4.2.5. Diğer Maliyetler

Diğer maliyetler, stokların mevcut durumuna ve konumuna getirilmesi için katlanılan maliyetlerdir. Bu maliyetler ancak stokları mevcut konum ve duruma getirdikleri ölçüde stok maliyetine dâhil edilirler. Örneğin, bazı genel üretim giderleri kapsamı dışındaki giderlerin veya özel bir müşteri siparişine ilişkin ürün tasarım, geliştirme maliyetlerinin stok maliyetleri kapsamına alınması uygun olabilir.

1.4.2.6. Stokların Maliyetine Dâhil Edilmeyecek Olan Unsurlar

Standarda göre aşağıda belirtilen unsurların stokların maliyetine alınmayıp doğrudan doğruya gider kaydedilmesi gerekir:

- a) Normalin üstünde gerçekleşen ilk madde ve malzeme, direkt işçilik ve genel üretim fire ve kayıplarının maliyeti,
- b) Bir sonraki üretim aşaması için zorunlu olanlar dışındaki depolama maliyetleri,
- c) Satış Giderleri,
- d) Stokların bulunduğu konum ve duruma gelmesinde katkısı olanlar hariç diğer bütün genel yönetim giderleri ve
- e) TMS 23 Borçlanma Maliyetleri Standardının sınırlı bir şekilde izin verdikleri dışında oluşan borçlanma maliyetleri.

1.4.2.7. Stok Maliyetlerini Hesaplama Yöntemleri

TMS 2 Stoklar Standardına göre normal şartlarda birbirleri ile ikame edilemeyen stok kalemleri ile özel projeler için üretilen veya satın alınan mal veya hizmetlerin maliyeti, her bir varlığa ilişkin özel maliyeti dikkate alınarak belirlenir (Gerçek parti maliyet yöntemi). Diğer bir ifadeyle stoklar **“tek tek gerçek maliyetleriyle değeri”**. Maliyetin özel olarak belirlenmesi ise, maliyetin belirlenen stok kalemleriyle ilişkilendirilmesini ifade eder. Örneğin, bir otomobil galerisi dönem sonu stoklarını oluşturan otomobillerin maliyetini belirlerken, stokunda bulunan otomobillerin her birinin maliyetini “otomobillerin motor numarası” ile “alış faturalarını” karşılaştırarak tek tek tespit eder. Bu yöntem uygulamada “Has” ya da “Gerçek” Maliyet Yöntemi olarak bilinmektedir⁴⁰

Bu yöntemin, belirli bir proje için ayrılan stoklar için kullanılması uygundur. Bu stokların satın alınmış olması veya işletme tarafından üretilmiş olması önemli değildir.

Ancak Standart, özel maliyet yönteminin ya da diğer adıyla gerçek parti maliyet yönteminin, genellikle birbirlerinin yerine kullanılabilen büyük miktardaki kalemlerden oluşan stoklar için uygun bir maliyet hesaplama yöntemi olmadığını belirtmiştir.

Standart; birbirleri ile ikame edilemeyen stok kalemleri ile özel projeler için üretilen veya satın alınan stok kalemleri dışındaki stokların maliyetinin, ilk giren ilk çıkar (FİFO) veya ağırlıklı ortalama maliyet yöntemlerinden birine göre hesaplanabileceğini belirtmiştir.

Standartta göre; bir işletmenin benzer özelliklere ve benzer kullanıma sahip tüm stoklar için aynı maliyet hesaplama yöntemini kullanması gerekir. Ancak, türü veya kullanım alanları itibarıyla farklı olan stoklar için, farklı maliyet hesaplama yöntemleri kullanılabilir. Örneğin, aynı stoklar işletmenin farklı bölümlerinde farklı kullanım alanına sahip olabilir. Ancak, stokların coğrafi konumlarındaki veya vergi kurullarındaki bir farklılık, tek başına, aynı stok kalemi için farklı maliyet hesaplama yöntemlerinin kullanımını haklı çıkaracak yeterlilikte değildir.

---

⁴⁰ Selvi Yakup, TMS-2 Stoklar, İSMM.org.tr.

1.4.3. VERGİ USUL KANUNUNDA YER ALAN DÜZENLEMELER

1.4.3.1. VUK”a Göre Değerleme ve Değerleme Ölçüleri

VUK’nun 258. maddesinde değerlendirme, “*vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespitidir*” şeklinde tanımlanmıştır, Kanunun 259. Maddesinde ise değerlemede, *iktisadi kıymetlerin vergi kanunlarında gösterilen gün ve zamanlarda (değerleme günündeki) haiz oldukları kıymetlerin esas alınacağı* belirtilmiştir.

Kanunun 261. maddesinde ise iktisadi kıymetlerin hangi değerlendirme ölçüleri ile değerlendirileceği belirtilmiş olup, ayrıca değerlendirme ölçüsünün tanımı da yapılmıştır. Bunlar;

- 1) Maliyet bedeli;
- 2) Borsa rayici;
- 3) Tasarruf değeri;
- 4) Mukayyet değer
- 5) İtibari değer;
- 6) Vergi değeri;
- 7) Rayiç bedel,
- 8) Emsal bedeli ve ücreti şeklindedir

VUK’nun 274. maddesinde “*Emtia*”nın, 275. maddesinde ise “*İmal Edilen Emtia*”nın değerlemesi düzenlenmiştir.

Emtia; Büyük Türkçe Sözlükte “mal ya da eşyanın çoğul şekli olup, metalar, mallar, satılacak eşyalar olarak tanımlanmaktadır”⁴¹. VUK’da emtianın tanımı yapılmamıştır. Ancak çoğu kaynakta emtia “mal” kavramı ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla emtia kavramı ile işletme tarafından satılmak üzere elde edilen malların, üretim faaliyetlerinde kullanılmak üzere elde edilen ilk madde ve malzemelerin, üretimi henüz tamamlanmamış olan yarı mamullerin ve üretimi tamamlanmış olan mamullerin kastedildiğini söyleyebiliriz

---

⁴¹ Ayverdi, İlhan, age, s. 342,

1.4.3.2. Emtia'nın Değerlemesi

VUK'nun 275. maddesine göre emtia, maliyet bedeliyle değerlendirilir. Bu maddede sözü edilen emtia; işletmenin stoklarında bulunan, hem işletme tarafından satılmak amacıyla elde edilen ticari malları hem de işletme tarafından satılmak amacıyla üretilmiş olan yarı mamul ve mamulleri kapsamaktadır.

Maliyete bedeli; stokları elde etmek için doğrudan veya dolaylı olarak yapılan harcamaların toplamıdır⁴². Maliyet bedeli; VUK'un 262. maddesinde "*Maliyet bedeli, iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veyahut değerinin artırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilümmün giderlerin toplamını ifade eder*" biçiminde tanımlanmıştır.

Maliyet bedellerin tespitinde de fiili maliyetin esas alınması öngörülmüştür.

Vergi Usul Kanununun 274. maddesinde maliyet bedeli "iktisadi bir kıymetin elde edilmesi ya da değerinin artırılması nedeniyle yapılan ödemelerle bunlara ilişkin her türlü giderlerin toplamını ifade eder" biçiminde tanımlanmış olup, bu tanıma göre maliyet bedeli aşağıdaki unsurlardan oluşmaktadır⁴³;

- Satın alma bedeli,
- Stokların işyerine getirilmesine kadar ödenen sigorta giderleri,
- Stokların işyerine getirilmesine kadar ödenen nakliye, yükleme, boşaltma ve istifleme giderleri,
- Alış komisyonları,
- Stokların edinilmesinde kullanılan kredilerin faizleri,
- İthal edilen stokların akreditif giderleri, gümrük vergileri, gümrük komisyonları, gümrükten çekme giderleri ve kur farkları.

VUK'un 274. maddesinde stokların (emtia), maliyet bedeliyle değerlendirileceği belirtilmiştir. Ancak, stokların değerlendirme günündeki satış fiyatının maliyet fiyatına oranla % 10 ve daha fazla bir düşüklük gösterdiği hallerde mükellefler, değerlemede maliyet bedeli yerine emsal bedeli ölçüsünü kullanabilmektedirler.

---

⁴² Sevilengül Orhan, 1998, age, s. 262

⁴³ Sevilengül Orhan, 1998, age. s. 262.

1.4.3.3. İmal Edilen Malların Değerlemesi

VUK'un 274. maddesinde emtianın maliyet bedeli ile değerlendirileceği hükme bağlandıktan sonra; 275. maddede *İmal Edilen Emtianın*, 276. maddede *Zirai Mahsüllerin*, 277. maddede *Hayvanların* ve 278. Maddede de *Değeri Düşen Malların* nasıl değerlendirileceği konuları düzenlenmiştir.

VUK'un 275. maddesinde işletme tarafından üretilen mamullerin de maliyet bedeli ile değerlendirileceği ve mamulün maliyet bedelinin hangi unsurları kapsayacağı konusu düzenlenmiştir. Buna göre, imal edilen mamul ya da yarı mamullerin maliyet bedeli aşağıdaki unsurları ihtiva etmelidir:

- 1) Mamulün vücuda getirilmesinde sarf olunan iptidai ve ham maddelerin bedeli,
- 2) Mamule isabet eden işçilik,
- 3) Genel imal giderlerinden mamule düşen hisse,
- 4) Genel idare giderlerinden mamule düşen hisse, (Bu hissenin mamulün maliyetine katılması ihtiyaridir)
- 5) Ambalajlı olarak piyasaya arz edilmesi zaruri olan mamullerde ambalaj malzemesinin bedeli.

Kanunun aynı maddesinde, mükelleflerin, imal ettikleri mamul ve yarı mamullerin maliyet bedelini, yukarıdaki unsurları ihtiva etmek şartıyla, diledikleri değerlendirme yöntemini kullanarak tespit edebilecekleri belirtilmiştir. Diğer bir ifadeyle, imal edilen mamul ya da yarı mamullerin değerlendirilmesinde maliyet bedeli ölçüsü esas kabul edilmiş ve maliyet bedelinin hesaplanmasında uygulanacak yöntemin seçiminde mükellef serbest bırakılmıştır.

1.4.3.4. Zirai Mahsullerin ve Hayvanların Değerlemesi

VUK'un 276. maddesi gereğince *Zirai Mahsuller* maliyet bedeli ile değerlendirileceği hükme bağlanmıştır. Zirai mahsullerin maliyet bedelinin ise, zirai mahsullerin özelliklerine göre 275. maddede yazılı unsurları taşımak suretiyle, Maliye Bakanlığınca tespit edilecek esaslar dairesinde hesaplanacağı belirtilmiştir.

VUK'un 277 maddesinde ise, zirai işletmelere dâhil hayvanların da maliyet bedeli ile değerlendirileceği hüküm altına alınmıştır. Hayvanların maliyet bedelinin tespiti mümkün olamıyorsa, maliyet bedeli yerine emsal bedelin esas alınacağı

belirtilmiştir. Emsal bedeli olarak; işletmenin bulunduğu mahal (gezici hayvancılıkta kışlak) için zirai kazanç komisyonlarınca tespit edilmiş olan ortalama maliyet bedelinin esas alınacağı belirtilmiştir.

1.4.3.5. Değeri Düşen Malların Değerlemesi

VUK'nun 278. maddesine göre; yangın, deprem ve su basması gibi afetler yüzünden veya bozulmak, çürümek, kırılmak, çatlamak, paslanmak gibi haller neticesinde değerlerinde önemli bir azalış meydana gelen mallar ile maliyetlerinin hesaplanması mutad olmayan hurdalar ve döküntüler, üstüğü, deşe ve ıskartaların emsal bedeli ile değerlendirileceği hükme bağlanmıştır. Ancak değeri düşen malların emsal bedeli ile değerlendirilebilmesi için değeri düşen malların maliyet bedeline nazaran değerlendirme günündeki satış bedellerinin % 10 ve daha fazla bir oranda düşük olması gerekmektedir.

Emsal bedeli, VUK'un 267. maddesinde "*Emsal bedeli, gerçek bedeli olmayan veya bilinmeyen veyahut doğru olarak tespit edilemeyen bir malın, değerlendirme gününde satılması halinde emseline nazaran haiz olacağı değerdir*" şeklinde tanımlanmıştır. Yine aynı maddede emsal bedelinin sırası ile (1) Ortalama Fiyat, (2) Maliyet Bedeli ve (3) Takdir Esası ölçülerinden birisiyle tayin edileceği belirtilmiştir.

1.4.4. SPK'DA YER ALAN DÜZENLEMELER

Bilindiği gibi; 28. 07. 1981 tarihinde yürürlüğe giren 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu, 30.12.2012 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır. 2499 sayılı kanunun yürürlükten kaldırılmış olmasına rağmen stokların değerlendirilmesi ile ilgili söz konusu kanunda yer alan düzenlemelere kısaca değinmek yararlı olacaktır.

1.4.4.1. 2499 Sayılı SPK'da Yer Alan Düzenlemeler

Stokların değerlendirilmesi; 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'na dayanılarak, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından hazırlanıp, 15 Kasım 2003 tarihli ve 25290 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanan XI seri numaralı ve 25 sayılı "Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ" ile düzenlenmiştir.

Tebliğin 141. maddesinde stoklar;

- a) İşin normal akışı içerisinde satılmak üzere elde tutulan varlıklar,
- b) İşletmenin satmak üzere ürettiği varlıklar,
- c) Üretim sürecinde olan yarı mamuller,
- d) Üretim sürecinde veya hizmet sunumunda kullanılacak ilk madde ve malzemeler olarak sayılmıştır.

1.4.4.1.1. SPK'ya Göre Stokların Değerlemesi

Tebliğin 142. maddesinde stokların elde etme maliyeti ve net gerçekleşebilir değerden küçük olanı ile değerlendirileceği hükme bağlanmıştır. Tebliği'nin 141. maddesinde net gerçekleşebilir değer tanımı yapılmıştır. Net gerçekleşebilir değer; *“işin normal akışı içerisinde tahmini satış fiyatından, tahmini tamamlanma maliyeti ve satışı gerçekleştirmek için gerekli tahmini satış maliyetleri toplamının indirilmesiyle elde edilen tutarı”* ifade etmektedir.

Tebliğin 143. maddesinde ise stokların maliyet bedelinin; tüm satın alma maliyetlerini, dönüştürme maliyetlerini ve stokların mevcut durumuna ve konumuna getirilmesi için katlanılan diğer maliyetleri kapsayacağı belirtilmiştir.

1.4.4.1.2. Net Gerçekleşebilir Değerin Elde Etme Maliyetinden Düşük Olabileceği Durumlar

Tebliğin 24. Maddesinde net gerçekleşebilir değer, hangi durumlarda elde etme maliyetinden düşük olabileceği durumlar sayılmıştır. Buna göre aşağıdaki durumların varlığı halinde net gerçekleşebilir değer, elde etme maliyetinden düşük olabilecektir:

- a) İşletmenin mal ve mamul maliyetlerinde artışların veya bunların satış fiyatlarında düşüşlerin ortaya çıkması,
- b) Çeşitli nedenlerle stoklarda bozulma, çürüme, kırılma, çatlama, paslanma gibi değer düşüklüğüne neden olan olayların olması,
- c) Satın alınan veya üretilen malın hatalı olması,
- d) Teknolojik gelişmeler ve moda değişiklikleri dolayısıyla maliyetlerin artması veya satış fiyatlarının düşmesi,
- e) İşletmelerin, pazarlama stratejilerinin bir sonucu olarak zararına satış yapılması.

1.4.4.1.3. Net Gerçekleşebilir Değerin Belirlenme Şekilleri

Tebliğin 25. maddesinde net gerçekleşebilir değer belirlenme şekilleri açıklanmış olup, net gerçekleşebilir değer sırasıyla aşağıdaki ölçütlere dayanılarak tahmin ve tespit edilir:

- a. İşletmenin satış verileri,
- b. Varsa satış sözleşmelerinde yer alan fiyatlar,
- c. Resmi kurumlar veya meslek kuruluşlarınca açıklanan veya takdir edilen fiyatlar,
- d. Varsa, borsa rayici.

1.4.4.1.4. Net Gerçekleşebilir Değerin Belirlenmesinde Dikkat Edilecek Hususlar

- Net gerçekleşebilir değer tahmini, fiyat veya faaliyetteki geçici dalgalanmalara göre değil, stokların değerlemenin yapıldığı tarihteki maliyet ve satışlarıyla ilgili en gerçekçi verilere göre yapılmalıdır.
- Üretimde kullanılacak ilk madde ve malzemenin net gerçekleşebilir değeri ikame maliyetine göre hesaplanmalıdır. İkame maliyeti, değerlendirme gününde söz konusu stokları satın alma durumunda ortaya çıkabilecek yenileme maliyetidir.

1.4.4.1.5. Stok Maliyetlerinin Hesaplanması

Stok maliyetleri "İlk Giren İlk Çıkar", "Son Giren İlk Çıkar", "Ağırlıklı Ortalama Maliyet" veya "Hareketli Ortalama Maliyet" yöntemlerinden birine göre hesaplanmalıdır.

Stoklarda, türler itibarıyla aynı değerlendirme yönteminin esas alınması zorunludur. Ancak, kısmen özel siparişlerin olması veya başlı başına maliyetlerinin saptanması gerekli kalemlerin bulunması halinde, bunlara özgü olarak "Özel Sipariş Maliyeti" yöntemi uygulanabilir.

Stokların elde etme maliyetine göre düşük değerle değerlendirilmesi halinde karşılık ayrılması şarttır. Stok değer düşüklüğü karşılık tutarları esas olarak "Genel Yönetim Giderleri" içinde muhasebeleştirilmelidir.

Ayrıca; borsalar veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören altın ve diğer kıymetli madenler, işlem gördükleri borsalar ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda

bilânço gününden önceki 5 işgünü boyunca oluşan ağırlıklı ortalama fiyatların ortalaması üzerinden değerlendirilir. Bilânço gününden önceki 5 işgünü içinde elde edilen altın ve diğer kıymetli madenler ise, elde etme maliyeti ve bilânço gününde ilgili borsa veya piyasada oluşan ağırlıklı ortalama fiyatın düşük olanı ile değerlendirilir. Normal ticari şartlar altında rayiç bedeli, ihtiva ettiği altın ve kıymetli madenlere bağlı olarak belirlenen maddelerin içindeki altın ve diğer kıymetli madenler de aynı esaslara göre değerlemeye tabi tutulur⁴⁴.

1.4.4.2. 6362 Sayılı SPK'da Yer Alan Düzenlemeler

6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu finansal raporlama ve değerlendirme ile ilgili tüm alanları, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından hazırlanıp yayınlanan TMS/IFRS ve FRS'lere bırakmıştır.

6362 sayılı Kanunun İkinci Bölüm, Kamunun Aydınlatılmasına İlişkin Esaslar, Finansal Raporlama ve Bağımsız Denetim başlığının 14. maddesinin birinci fıkrasında “İhraççı, kamuya açıklanacak veya gerektiğinde Kurulca istenecek finansal tablo ve raporları, şekil ve içerik bakımından Türkiye Muhasebe Standartları çerçevesinde Kurulca belirlenen düzenlemelere uygun olarak, zamanında, tam ve doğru bir şekilde hazırlamak ve ibraz etmek zorundadır denilmektedir” Ayrıca aynı maddenin ikinci fıkrasında “Finansal tablo ve raporların birinci fıkrada yer aldığı şekilde Kurulca belirlenen düzenlemelere uygun olarak hazırlanmasından, sunulmasından ve gerçeğe uygunluğu ile doğruluğundan ihraççı ile kusurlarına ve durumun gereklerine göre ihraççının yönetim kurulu üyeleri sorumludur” denilmektedir⁴⁵.

1.4.5. BOBİ TFRS'DE YER ALAN DÜZENLEMELER

Bilindiği gibi, ülkemizde 90'lı yıllardan itibaren, değişik kurum ve kuruluşlar tarafından uzun yıllardır yapılan çalışmalar sonucunda Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ile uyumlu Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) hazırlanarak uygulamaya konulmuştur. Ancak, 2014 yılında Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından yapılan bir

---

⁴⁴ XI Seri Numaralı ve 25 sayılı, 15 Kasım 2003 tarihli ve 25290 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanan “Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ”

⁴⁵ www.mevzuat.gov.tr/13.02.2018

düzenleme ile TFRS uygulama kapsamı Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluşlarla (KAYİK) sınırlandırılmıştır.

KAYİK'ler ise KGK'nın web sayfasında aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- Halka Açık Şirketler,
- Bankalar,
- Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri,
- Faktöring Şirketleri,
- Finansman Şirketleri,
- Finansal Kiralama Şirketleri,
- Varlık Yönetim Şirketleri,
- Emeklilik Fonları ve
- SPK'da Tanımlanmış Olan İhraççılar ve Sermaye Piyasası Kurumları.

Bununla beraber, KAYİK'ler dışında kalan işletmelerin de isteğe bağlı olarak TFRS'leri uygulamalarına izin verilmiştir. Bu düzenleme ile TFRS'leri uygulamayan işletmelerin KYK tarafından yeni bir düzenleme yapıncaya kadar geçerli finansal raporlama çerçevesi olarak Maliye Bakanlığı tarafından yayınlanan Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğlerini (MSUGT) uygulamalarına karar verilmiştir.

Ancak, MSUGT'un Vergi Usul Kanununa dayanılarak hazırlanmış olması, MSUGT'ta bazı kalemlere ilişkin değerlendirme hükümlerine yer verilmemiş olması, değerlendirme hükümlerinin ihtiyari bırakılmış olması veya öngörülen değerlendirme hükümlerinin uygulama şekline ilişkin esasların açıklanmamış olması nedenleriyle finansal tabloların gerçeğe ve ihtiyaca uygun, karşılaştırılabilir finansal bilgi sunma amacını gerçekleştiremeyeceği düşünüldüğünden, finansal raporların söz konusu bu nitelikleri sağlayacak bir finansal raporlama standardının çıkarılması amacıyla KGK tarafından 2014 yılından itibaren yeni bir çalışma başlatılmıştır. Bu çalışma sonucunda 29 Temmuz 2017 tarih ve 30138 Sayılı Mükerrer Resmi Gazete 'de yayınlanarak 1 Ocak 2018 tarihinde yürürlüğe giren Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standartları (BOBİ FRS) yayınlanmıştır.

BOBİ FRS, bağımsız denetime tabi olup, TFRS'yi uygulamayan işletmelerin finansal tabloları açısından geçerli finansal raporlama çerçevesidir.

BOBİ FRS Bölüm 6 Stoklar Standardında stokların ilk kayda alınması, maliyetlerinin belirlenmesi ve stok değer düşüklüğüne uğradığında ve ilgili hasılat elde edildiğinde bu maliyetlerin giderleştirilmesi vb. gibi stoklara ilişkin muhasebe ilkeleri düzenlenmektedir.

1.4.5.1. BOBİ FRS'ye Göre Stokların Tanımı

Bölüm 6, madde 2'ye göre stoklar, aşağıdaki niteliklerden birine sahip olan **varlıklar** olarak tanımlanmıştır:⁴⁶

- a. Olağan işletme faaliyetleri kapsamında satılmak üzere elde tutulan varlıklar,
- b. Olağan işletme faaliyetleri kapsamında satılmak üzere üretilmekte olan varlıklar,
- c. Üretim sürecinde veya hizmet sunumunda kullanılacak ham madde ve malzemeler.

1.4.5.2. Stokların Değerlemesi

BOBİ FRS'lerde genel olarak maliyet esaslı bir finansal raporlama yaklaşımı öngörülmüş olup, 4. maddede stokların maliyet bedeli ile **net gerçekleştirilir değer**den düşük olanı üzerinden ölçülmesi hükme bağlanmıştır.

Net gerçekleştirilir değer; olağan işletme faaliyetleri kapsamında tahmin edilen satış fiyatından, tahmini tamamlanma maliyetlerinin ve satışı gerçekleştirmek için gerekli olan tahmini maliyetlerin çıkarılmasıyla elde edilen tutar olarak tanımlanmıştır.

1.4.5.3. Stokların Maliyetinin Belirlenmesi

6. maddede stokların maliyetinin; satın alma maliyetleri, dönüştürme maliyetleri ve stokların bulunduğu yere ve mevcut durumuna getirilmesi için katlanılan maliyetler olmak üzere 3 unsurdan ibaret olduğu belirtilmiştir.

Satın Alma Maliyetleri: Stokların satın alma maliyetleri; ilk madde ve malzemelerin satın alınması sırasında ve daha sonra ortaya çıkan maliyetlerdir. Bu maliyetler; alış fiyatını, eğer yurt dışından alınmış ise ithalat vergisi, vergi idaresinden iade olarak alınamayan vergileri, nakliye giderleri, indirme ve bindirme

---

⁴⁶ KGK, Büyük ve Ortaboy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı, ÖNKA, Ankara 2017, s. 38

giderleri ve ilk madde ve malzemelerin alımı ile doğrudan ilgili olan diğer giderleri içerir.

Dönüştürme Maliyetleri: Dönüştürme maliyetleri, ilk madde ve malzemelerin işlenerek yarı mamul ya da mamul haline getirilmesi sırasında ortaya çıkan giderleri içerir. Bu giderlere aynı zamanda şekillendirme giderleri de denilmektedir. Dönüştürme sürecinde ortaya çıkan giderler direk işçilik giderleri ve genel üretim giderleridir. Dönem giderleri ise dönüştürme gideri olarak dikkate alınmaz.

BOBİ FRS'ye göre; şekillendirme ya da dönüştürme maliyetinin belirlenmesinde Maliyetlerin kapsamı açısından maliyetleme sistemlerinden “tam maliyet sisteminin kullanılması öngörülmüştür. Tam maliyet sisteminde mamullerin maliyetine direk ilk madde ve malzeme, direk işçilik ve sabit ve değişken genel üretim giderlerinin tamamı yüklenir.

Ancak BOBİ FRS sabit genel üretim giderlerinin mamul maliyetlerine yüklenmesinde normal maliyet sisteminin kullanılmasına da izin vermiştir. Yani işletmeler eğer isterlerse boş kapasiteye düşen sabit genel üretim giderlerinden mamul maliyetlerine pay vermeyip, bu maliyetleri satılan mamullerin maliyeti kaleminde gösterebilirler. Eğer normal maliyetleme sistemi kullanılır ise mamullerin birim maliyeti boş kapasite nedeniyle, bir başka ifade ile kullanılmayan kapasite nedeniyle artmamış olur. Dolayısıyla, boş kapasiteye düşen sabit genel üretim giderleri nedeniyle mamullerin birim maliyeti haksız yere artırılmış olmaz.

Diğer Maliyetler: Diğer maliyetler ise ilk madde ve malzeme stoklarının stoklandıkları yere ve üretimde kullanılmaya hazır hale getirilmesi için katlanılan maliyetleri içerir. Eğer katlanılan maliyetler ilk madde ve malzeme stoklarının stoklandıkları yere getirilmesi ve üretimde kullanılmaya hazır hale getirilmesi ile ilgili değilse stokların maliyetine dâhil edilmez.

1.4.5.4. Stok Maliyetine Dâhil Edilmeyen Giderler

Normal kabul edilen sınırları aşan üretim kayıpları (anormal fireler) ve satış giderleri stokların maliyetine dâhil edilmeyip, ortaya çıktıkları dönemde doğrudan doğruya dönem gideri olarak muhasebeleştirilirler.

1.4.5.5. Hizmet Sağlayan İşletmelerin Stok Maliyeti

Hizmet üreten işletmelerde hizmet maliyetlerinin nasıl belirleneceği Standardın 17. maddesinde düzenlenmiştir. Hizmet üretim maliyetlerinin ölçümünde, mamul maliyetlerinin ölçümünde geçerli olan ilkeler geçerlidir. Buna göre hizmet stoklarının ölçümü, hizmet stoklarının üretimi için katlanılan maliyetler üzerinden hesaplanacağı belirtilmiştir. Bu maliyetler ise, hizmet üretiminde tüketilen ilk madde ve malzeme maliyetleri, hizmet üretiminde kullanılan direk işçilik maliyeti ve hizmet üretimi ile ilgili olan genel üretim maliyetlerinden oluşur. Pazarlama, satış ve dağıtım giderleri ile genel yönetim giderleri hizmet stoklarının maliyetine yüklenmeyip, ortaya çıktıkları dönemde gider olarak muhasebeleştirilir.

1.4.5.6. Maliyet Ölçüm Teknikleri

BOBİ FRS'nin bu bölümünde mamul maliyetlerinin ölçüm teknikleri konusu düzenlenmiş olup, mamul maliyetlerinin, maliyetlerin fiili olup olmamasına göre maliyet ölçüm tekniklerinden fiili (tarihi) maliyet ölçüm tekniğine göre belirlenmesi öngörülmüştür. Bu maliyet ölçüm tekniğinde maliyetler hesaplanırken giderlerin gerçekleşmiş tutarları esas alınmaktadır. BOBİ FRS'de fiili maliyet sistemi benimsenmiş olmakla birlikte, standart maliyet yöntemi veya perakende yönteme göre bulunacak sonuçların fiili maliyet tekniğine göre bulunacak sonuçlara yakın çıkması ihtimali yüksek ise, bu maliyet ölçüm tekniklerinin kullanılmasına da izin verilmektedir.

1.4.5.7. Maliyet Hesaplama Yöntemleri

Standardın 20. maddesinde stokların maliyetinin, ilk giren ilk çıkar (FIFO) veya ağırlıklı ortalama maliyet yöntemlerinden birisinin kullanılarak hesaplanacağı öngörülmüştür. Ancak, benzer özelliklere ve benzer kullanım alanlarına sahip tüm ilk madde ve malzemeler için aynı stok değerlendirme yönteminin kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Eğer ilk madde ve malzemelerin özellikleri ve kullanım yerleri birbirinden farklı ise, o takdirde farklı maliyet hesaplama yöntemlerinin kullanılabilmesi belirtilmiştir. Yine diğer düzenlemelerde olduğu gibi BOBİ FRS'de de son giren ilk çıkar (LIFO) yönteminin kullanımına ise izin verilmemiştir.

Bununla birlikte, normal şartlarda birbirleriyle aynı olmayan stok kalemleri ile özel projeler için üretilen ve ayrılan mal veya hizmetlerin maliyetinin, her bir varlığa ilişkin maliyetlerin ayrı ayrı dikkate alınmak suretiyle hesaplanacağı belirtilmiştir.

1.4.5.8. Stok Değer Düşüklüğü

Standarda göre, her raporlama dönemi sonunda, stokların değer düşüklüğüne uğrayıp uğramadığının değerlendirilmesinin gerektiği belirtilmiştir. Stokların tamamen veya kısmen kullanılamaz hale gelmesi, kırılma, bozulma, çürüme, su baskını vb. nedenlerden dolayı zarar görmesi, piyasa fiyatlarının düşmesi, üretim maliyetlerinin öngörülenden daha fazla oranda artması veya satış giderlerinin beklenenden daha çok artması gibi nedenlerle stoklar değer düşüklüğüne uğrayabilir. Raporlama dönemi sonunda stokların net gerçekleşebilir değeri ile maliyet değerinin karşılaştırılması sonucunda stokların net gerçekleşebilir değeri maliyet değerinin altına düşmüş ise, stokların değer düşüklüğüne uğradığı kabul edilir ve stokların defter değeri net gerçekleşebilir değerine indirilir. Bu indirim tutarı, değer düşüklüğü zararını oluşturur ve **Kâr veya Zarar Tablosunda** “Satışların Maliyeti” kalemine yansıtılır.

1.4.6. Düzenlemelerin Karşılaştırılması

Bu başlıkta Türkiye Finansal Raporlama Standartları, Büyük ve Orta boy İşletmeler Finansal Raporlama Standartları ve Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği ve Vergi Usul Kanunu’nda stoklarla ilgili yer alan düzenlemelerin karşılaştırılması yapılmıştır. Yeni Türk Ticaret Kanunu’nda yer alan düzenlemelerde Türkiye Muhasebe Standartlarına atıfta bulunulduğu için TTK ’da yer alan düzenlemelere yer verilmemiştir.

Tablo: 2 TFRS, BOBİ-FRS ve MSUGT/VUK’da Stoklarla İlgili Düzenlemelerin Karşılaştırılması

	TFRS	BOBİ-FRS	MSUGT/VUK
Vade Farkları	– Hem alımda hem de satımda ortaya çıkan bütün vade farkları ayrıştırılır	– 1 yıldan uzun vadeli alımlarda ve satımlarda ortaya çıkan vade farkları ayrıştırılır	– Vade farkları ayrıştırılmaz
Borçlanma Maliyetleri	– Borçlanma maliyetleri özellikli varlık niteliğindeki stokların maliyetine yüklenebilir	– Borçlanma maliyetleri üretimi 1 yıldan fazla süren stokların maliyetine yüklenebilir	– Borçlanma maliyetlerinin stokların maliyetine dâhil edilmesi isteğe bağlıdır
Dönem Sonu Değerleme	– Maliyet değeri ile net gerçekleşebilir değerden düşük olanı ile değerlendirilir	– Maliyet değeri ile net gerçekleşebilir değerden düşük olanı ile değerlendirilir	– Maliyet değeri ile değerlendirilir.
Maliyet Ölçüm Tekniği	– Normal Maliyet Tekniği	– Tam Maliyet veya Normal Maliyet Tekniği	– Tam Maliyet Tekniği
Maliyet Hesaplama Yöntemi	– Gerçek Parti Maliyet Yöntemi – İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi – Ortalama Maliyet Yöntemi	– Gerçek Parti Maliyet Yöntemi – İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi – Ortalama Maliyet Yöntemi	– Gerçek Parti Maliyet Yöntemi – İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi – Ortalama Maliyet Yöntemi
Değer Düşüklüğü	– Net gerçekleşebilir değer maliyet değerinin altına düşmesi durumunda değer düşüklüğü karşılığı ayrılır	– Net gerçekleşebilir değer maliyet değerinin altına düşmesi durumunda değer düşüklüğü karşılığı ayrılır	– Piyasa fiyatında maliyet bedeline göre en az % 10 oranında düşüş olması durumunda değer düşüklüğü karşılığı ayrılır

İKİNCİ BÖLÜM

ARALIKLI VE SÜREKLİ ENVANTER YÖNTEMLERİNE GÖRE

STOK DEĞERLEME YÖNTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

2.1. STOK DEĞERLEME YÖNTEMLERİ

İşletmelerde faaliyet dönemi boyunca, ilk madde ve malzemelere ilişkin değişik fiziksel hareketler gelişmektedir. Kimi zaman ilk madde ve malzemeler satın alınmaktadır, kimi zaman ilk madde ve malzemeler üretime gönderilmektedir. Bu hareketler, bazen aynı türde peş peşe olabilmektedir. Örneğin; iki gün arayla üretime farklı miktarda ilk madde ve malzeme gönderilebilmektedir veya birbirini izleyen günlerde satın alım yapılabilmektedir. Bu işlemler gerçekleşirken, işletmenin ambarında değişik tarihlerde ambara gelen ve birim maliyetleri farklı olan aynı ilk madde ve malzemeler olabilir. Bu durum, üretimde kullanılmak üzere ambardan gönderilen ilk madde ve malzemelerin maliyetini de etkileyecektir⁴⁷. Bu durumda şu iki soruyla karşı karşıya kalınmaktadır.

- 1) Farklı birim fiyatlarla tedarik edilerek ambara giren ilk madde ve malzemeler, üretime sevk edilirken hangi birim fiyatla gönderilmelidir?
- 2) Tüm ambar işlemleri sonrasında işletmenin ambarında farklı birim fiyatlı aynı stoktan varsa, ilk madde ve malzeme stokunun değerini belirlerken kullanılması gereken birim maliyet ne olmalıdır⁴⁸?

Bu durumda; bu sorulardan ilkinde “İşletme hangi ilk madde ve malzemeyi üretime sevk etmiş ise onun maliyetini kullanmalıdır”, ikincisine ise “İşletmenin dönem sonu stoğunu hangi ilk madde malzemeler oluşturuyor ise onun maliyetini kullanmalıdır” cevabı verilebilir. Ancak bu her zaman mümkün değildir⁴⁹.

Örneğin; Büyük bir un fabrikasını ele alalım. İşletmenin değişik zamanlarda, değişik yerlerden ve değişik fiyatlardan satın aldığı buğdayları istifleyecek geniş bir deposu bulunmaktadır. İşletme kamyonlarla gelen aynı türden buğdayları deposunda istiflemektedir. Gelen her kamyon buğday, buğday aktarma boruları ile buğday tepecikleri halinde yığılmaktadır. Farklı zamanlarda ve farklı fiyatlardan

---

⁴⁷ Akdoğan Nalan, Gündüz Ersin, Sevim Adnan, Maliyet Muhasebesi, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2738, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir2015, s. 51.

⁴⁸ Akdoğan Nalan, Gündüz Ersin, Sevim Adnan, age, s. 51

⁴⁹ Dokur Şükrü, Banar Kerim, Ekeril Vedat, Erdoğan Nurten, Sağlam Necdet, age, s. 66.

alınmış buğdaylar olmasına rağmen işletme bunları özellikle karıştırarak istiflemektedir.⁵⁰

Bu işletme un üretmeye karar verdiğinde, hangi fiyattan satın alınan buğdayın üretime sevk edildiğini tespit etmek kolay olmayacaktır. Bunu tespit etmek mümkün olabilir. Şöyle ki; farklı fiyatlardan kamyonlar halinde satın alınan buğdayların işletmenin deposunda ayrı ayrı yerlerde ve biri birlerine karıştırılmadan istiflenmesi gerekmektedir. Bu durumda; daha büyük bir depoya, eğitimli depo sorumlularına ve çok iyi bir muhasebe yazılım sistemine ihtiyaç duyulacaktır. Bu ise, daha büyük maliyetleri beraberinde getirecektir. İşletme böyle bir durumda; üretime sevk edilen ilk madde ve malzemelerin maliyetini hesaplarken ilk madde ve malzemelerin gerçek fiziksel akışı yerine maliyet akışı varsayımını esas alacaktır.

İşletme uygulamaları incelendiğinde, ilk madde ve malzemelerin gerçek fiziksel akışı seçilen maliyet akışı varsayımı genellikle birbirinden farklılık gösterebilmektedir. Aslında maliyet akışı varsayımı altında kabul edilen ilk madde ve malzemelerin fiziksel hareketi ile tutarlı olması için bir gereksinim de yoktur⁵¹.

Farklı tarihlerde farklı fiyatlarla tedarik edilen ilk madde ve malzemelerin üretime sevk edilenlerin hangileri olması gerektiğini ve dönem sonunda işletmenin ambarında kalan ilk madde ve malzemelerin hangi birim fiyatla değerlendirileceğini belirlemek konusunda karşılaşılan sorun farklı yöntemlerle aşılmaktadır. Bir işletmenin faaliyetini yürütebilmesi için üretimde kullanılmak üzere ambardan gönderilerek tüketilen ilk madde ve malzemelerin maliyetini ve ayrıca dönem sonunda ambarda kalan ilk madde ve malzemelerin değerinin belirlenmesinde kullanılan farklı yaklaşımlara “Stok Değerleme Yöntemleri” denilmektedir.⁵²

Yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı gibi; hem TTK, hem TMS-2 Stoklar Standardı hem VUK, hem de BOBİ FRS stokların ve dolayısıyla çalışmamızın konusunu oluşturan üretimde kullanılan ilk madde malzemelerin maliyet bedeli ile değerlendirileceğini öngörmektedir. İlk madde ve malzeme

---

⁵⁰ Dokur Şükrü, Banar Kerim, Ekegil Vedat, Erdoğan Nurten, Sağlam Necdet, age, s. 66’da Yer Alan Örnekten Uyarlanmıştır.

⁵¹ Dokur Şükrü, Banar Kerim, Ekegil Vedat, Erdoğan Nurten, Sağlam Necdet, age, s. 67.

⁵² Akdoğan Nalan, Gündüz Ersin, Sevim Adnan, age, s. 51

alımlarında tarih ve partiler itibariyle satın alma maliyetleri farklı olacağından, üretime gönderilen ilk madde ve malzemelerin maliyetinin belirlenmesinde hangi alış maliyetine itibar edileceği konusunda karar verilmesi gerekir. Bu karar için stok (envanter) değerlendirme yöntemlerinden birinin seçilmesi gerekli olmaktadır⁵³.

Bu durumda; üretime gönderilen ilk madde ve malzemelerin, hangi partiye ait olduğu biliniyorsa o partinin birim fiyatlarıyla değerlendirilmesi gerekir. İlk madde ve malzemelerin hangi partiye ait olduğu bilinip de hangi fiyattan alındığı bilinmiyorsa ya da bu bilinip de hangi fiyattan alındığı bilinmiyorsa ortalama maliyet yöntemi ya da İlk Giren İlk Çıkar yöntemlerinden birisiyle değerlendirilmesi gerekir.

İşletmeler maliyet bedelini temel alan bu yöntemler dışında başka değerlendirme yöntemleri de kullanabilirler. Ancak, diğer stok değerlendirme yöntemlerinin kullanılması durumunda, vergi mevzuatına göre ortaya çıkan farkların tespit edilmesi ve bu farkların ortadan kaldırılarak fiili maliyetlere dönülmesi gerekmektedir.

VUK'da maliyet bedelinin hangi yöntemle göre tespit edileceği açık olarak belirtilmemiş ise de, stokların değerlendirilmesi ile ilgili hükümlerin incelenmesi sonucu değerlendirilen Gerçek (Has) maliyet yöntemi ile yapılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. TMS-2 ise, değerlendirilen açıkça, ilk madde ve malzemelerin kendi birim fiyatları (gerçek ya da has maliyet yöntemi) ile yapılması gerektiğini öngörmektedir. Ancak, gerçek maliyet yönteminin uygulanması imkânsız ise, bu durumda başka yöntemlere başvurulur.

Bir işletmede kullanılacak stok değerlendirme yöntemi seçilirken; birim maliyetlerin ve stok değerlerinin hesaplanması ile yapılacak muhasebe kayıtlarındaki kolaylıklar, ilk madde ve malzemenin cinsi, üretim yöntemleri, depolama olanakları, teknolojik yapı, ilk madde ve malzemelerin bozulma durumu, ilk madde ve malzeme piyasasının yapısı, yasal düzenlemeler ve fiyat değişimleri gibi ölçütler dikkate alınmalıdır. Bundan sonra işletmeye en uygun stok değerlendirme yöntemi seçilmelidir⁵⁴.

---

⁵³ Yükçü Süleyman, Yönetim Açısından Maliyet Muhasebesi, Altın Nokta Yayınevi, İzmir 2015, s. 117

⁵⁴ Akdoğan Nalan, Gündüz Ersin, Sevim Adnan, age, s. 62

Çalışmamızın bundan sonraki bölümünde hem maliyet temelli olan değerleme yöntemleri hem de maliyet temelli olmayan ancak, uygulamada karşılaşılan stok değerlendirme yöntemleri açıklanmaya çalışılacaktır.

2.1.1. Gerçek (Has) Maliyet Yöntemi:

Fiili maliyet yöntemi ya da Gerçek Parti Maliyet Yöntemi olarak da adlandırılan bu yöntemde üretime gönderilen ilk madde ve malzemeler ait olduğu partinin birim fiyatlarıyla değerlendirilir. FİFO veya LİFO yönteminde malzemeler belli bir sıraya göre üretime gönderilirken bu yöntemde böyle bir sıralamanın önemi yoktur. Malzemelerin hangi partiden gönderildiğinin (ilk alınan ya da son alınan) bir önemi yoktur. Önemli olan hangi partiye aitse o partinin birim fiyatlarıyla değerlendirilmesidir.

Bu yöntemde satın alınan her malzeme üretime gönderilirken kendi gerçek maliyeti üzerinden değerlendirilir. Farklı maliyetteki ilk madde ve malzemelerin maliyetleri birbirine karıştırılmaz. Bu nedenle farklı maliyetli ilk madde ve malzemeler birbirlerinden ayrı olarak stoklanmak durumundadır. Bu yöntemde uygulama kolaylığı sağlayabilmek için, satın alınan her maddenin satın alma maliyeti ile etiketlenmesi yararlı olacaktır. Söz konusu etiketlerin birbirleriyle karıştırılmaması gerekmektedir. Çünkü üretime gönderilen malzeme etikette yazılı maliyetleri ile değerlemeye tabi tutulacaktır. Standartta da belirtildiği gibi, birbirleri ile ikame edilemeyen stok kalemleri ile özel projeler için üretilen veya satın alınan mal veya hizmetlerin değerlendirilmesi için uygun bir yöntemdir. İlk madde ve malzeme ile maliyetlerin birbirine karışma ve izleme zorluğu nedeniyle uygulaması güç olan bir yöntemdir⁵⁵.

2.1.2. Ortalama Maliyet Yöntemi

Bu yöntemde, üretime gönderilen ilk madde ve malzemelerin maliyetlerinin toplamının, belirli şekillerde ortalamalarının alınması söz konusudur. Uygulamada en çok kullanılan yöntemlerden biridir. Bu yöntemin çok kullanılmasının nedenlerinin başında, yüksek ve düşük fiyatlarla üretime gönderilen ilk madde ve malzemelerin maliyetler üzerindeki olumsuz etkisini azaltmasıdır. Stoktan üretime gönderilen ilk madde ve malzemelerin hangi alışlara ait olduğunun bilinmemesi

---

⁵⁵ Yükücü SÜLEYMAN, age, s.104.

durumunda belli varsayımlardan hareketle maliyetlerin saptanması gerekmektedir. Bu yöntem, üretime sevk edilen ilk maddelerin maliyetinin hesaplanmasında farklı fiyatlardan satın aldığı ilk maddeler arasında bir seçim yapmaktansa, bunları miktar ve tutar bakımından birim ortalama maliyet yaratmayı hedefler. Bu amaçla, üretime sevk edilecek ilk madde ve malzemenin üretime sevk edileceği tarih itibariyle deposunda bulunan üretime sevk edilmeye hazır ilk maddelerin maliyetini, üretime sevk edilmeye hazır ilk maddelerin miktarına bölerek birim ortalama maliyet hesaplanmış olmaktadır ve bu birim ortalama maliyetin üretime sevk edilen ilk madde miktarı çarpılması sonucunda üretime sevk edilen ilk maddenin maliyetine ulaşılmış olmaktadır⁵⁶. Ortalama, işletmenin iş akışına bağlı olarak, periyodik temelde (Dönem sonu veya tartılı ağırlıklı ortalama maliyet yöntemi) veya her bir ek alım/üretim sonrasında (Hareketli ağırlıklı ortalama maliyet yöntemi) hesaplanmaktadır.

2.1.3. Tartılı Ortalama Maliyet Yöntemi

Bu yöntemde üretime gönderilen ilk madde ve malzemeler, belli bir dönemde, örneğin bir ay, satın alınan ilk madde ve malzemelerin miktar ve birim fiyatları göz önüne alınarak hesaplanan ortalama birim fiyatla değerlendirilir. Hesaplanan ortalama birim fiyat o ayın malzeme çıkışlarını değerlemede kullanılabileceği gibi, bir sonraki ayın malzeme çıkışlarını değerlemek için de kullanılabilir⁵⁷.

Ortalama birim maliyetin hesaplanması ve değerlemenin yapılması dönem sonunda yapıldığından, stok hareketlerini aralıklı envanter yöntemine göre izleyen işletmeler için uygun bir yöntemdir.

2.1.4. Hareketli Ortalama Maliyet Yöntemi

Bu yöntemde her yeni ilk madde ve malzeme alımından sonra ortalama birim fiyat hesaplanarak, bir sonraki malzeme alımına kadar, üretime gönderilen ilk madde ve malzemeler bu birim fiyatla değerlendirilir. İşlemlerini sürekli envanter esasına göre yürüten işletmelerde, her yeni mal alımından sonra, o anda mevcut stokların ağırlıklı ortalama maliyetinin hesaplanması esasına dayanır. Bu değerlendirme yöntemi, kısa vadede fiyat hareketlerinin stok değeri üzerindeki etkisini hafifletmek

---

⁵⁶ Dokur Şükrü, Banar Kerim, Ekegil Vedat, Erdoğan Nurten, Sağlam Necdet, age, s. 75.

⁵⁷ Bursal Nasuhi ve Ercan Yücel, age., s. 66.

eğilimindedir. Her yeni alış, mevcut ortalama maliyetten farklı bir bedelle yapıldığı takdirde, hesaplanacak yeni ortalama maliyet, fiyat hareketleri yönünde değişir⁵⁸.

2.1.5. İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi (First In First Out, FİFO)

Bu yöntemde herhangi bir tarihte üretime gönderilen ilk madde ve malzemelerin stoğa ilk giren ilk madde ve malzemelerden oluşu varsayılır. Bu yöntemde, stok kalemlerinin fiziki akımına bakılmaksızın, stoktan çıkan ilk madde ve malzemelerin, stoğa giriş sırası ile çıktığı ve stokta kalan ilk madde ve malzemelerin ise en son satın alınan ilk madde ve malzemelerden oluştuğu varsayılır.

FİFO yöntemi işletmenin stoklarında yer alan ilk madde ve malzemelerin fiili olarak izlenmesinden ziyade kayıtlar üzerinden izlenmesi varsayımına dayanmaktadır. Dolayısıyla; bu yöntemi uygulayan bir işletmede, ilk alınan ilk madde ve malzemelerin fiilen de ilk olarak üretime verilmesi gerekmebilir. Bu nedenle işletme yönetimi stokta kalan ilk madde ve malzemeler içinden biri yerine diğerini seçerek dönem karını etkileme alternatifine sahip değildir⁵⁹.

2.1.6. Son Giren İlk Çıkar Yöntemi (Last In First Out, LİFO)

Bu yöntemde herhangi bir tarihte üretime gönderilen ilk madde ve malzemelerin stoğa en son giren ilk madde ve malzemelerden oluştuğu varsayılır. Stok kalemlerinin fiziki akımına bakılmaksızın, stoktan çıkan ilk madde ve malzemelerin, stoğa en son giriş tarihi ile çıktığı ve stokta kalan ilk madde ve malzemelerin ise ilk satın alınan ilk madde ve malzemelerden oluştuğu varsayılır.

Bu yöntem de FİFO'da olduğu gibi, işletmenin stoklarında yer alan ilk madde ve malzemelerin fiili olarak izlenmesinden ziyade kayıtlar üzerinden izlenmesi varsayımına dayanmaktadır. Hem FİFO hem de LİFO yöntemi, ilk madde ve malzemelerin fiziki akışını değil, fakat maliyetlerin akış sırasını yansıtır. Son Giren

---

⁵⁸Veli ÖZTÜRK, Üretim İşletmelerinde Ortak ve Yan Ürünlerin Maliyetlerinin Belirlenmesi ve Muhasebeleştirilmesi, Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 2, 2002, s. 206.

⁵⁹ Vefa TOROSLU, Türkiye Muhasebe Standartlarında Stok-Maliyet İlişkisi: TMS 2 Stoklar, TMS 23 Borçlanma Maliyetleri, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Muhasebe Ve Denetim Yüksek Lisans Programı İstanbul, Ağustos 2010, s. 80.

İlk Çıkar yönteminin amacı; üretim maliyetini olabildiğince cari fiyatlar seviyesine yaklaştırmaktır.

Bu yöntemin fiyatlar genel seviyesindeki değişimlere en hassas bir şekilde duyarlık gösteren bir yöntem olduğunu söyleyebiliriz.

2.1.7. Standart Maliyet Yöntemi

Bu yöntemde; üretime gönderilen ilk madde malzemeler o dönem için önceden belirlenen, ortalama bir birim fiyatla değerlendirilmektedir. Söz konusu ilk madde ve malzemeler hem stoğa girişte hem de üretime gönderildiğinde önceden saptanmış olan standart birim fiyatla değerlendirilmektedir. Ancak, dönem sonunda standart maliyetlerle fiili maliyetler arasındaki farklar bulunmakta ve bu farklar ortadan kaldırılarak fiili maliyetlere dönülmektedir. Bu yöntemin kullanılması halinde, maliyetler gerçekleşen tutarlarıyla hesaplarda izlenirken, standart tutarları üzerinden üretim maliyetlerine yansıtılır.

TMS-2 Stoklar Standardı bu yöntemin kullanılmasına izin vermektedir. Ancak, standart bu yöntemde göre bulunacak sonuçların maliyete yakın olması halinde yöntemin kullanılmasını önermektedir. Ayrıca Standart; standart maliyetlerin hesabında, ilk madde ve malzemelerin, işçiliğin, verimliliğin ve kapasite kullanım oranlarının normal düzeyleri dikkate alınmasını, standart maliyetlerin düzenli olarak gözden geçirilmesini ve gerek görülürse mevcut koşullar dikkate alınarak yeniden belirlenmesini önermektedir.

2.1.8. Piyasa Fiyatı Yöntemi

Piyasa fiyatı yöntemine “yenileme fiyatları yöntemi ”de denilmektedir. Bu yöntemi kullanmanın amacı, LİFO yönteminin kullanılması ile elde edilen yararların artırılmasıdır. Maliyet muhasebesinin amaçlarından birisi de üretim maliyetlerinin mümkün olduğu kadar cari piyasa fiyatları seviyesinde tutulmasını sağlamaktır. Üretim maliyetleri piyasa fiyatlarının çok gerisinde de kalmamalı, piyasa fiyatlarının üzerinde de olmamalıdır. Bu nedenle, bu yöntemde; hem üretime gönderilen hem de stoklarda kalan ilk madde malzemeler, aynı malzeme için, o anda piyasada geçerli olan birim fiyatla değerlendirilmektedir. Ancak, uygulamada, her zaman piyasa fiyatlarına ulaşmak mümkün olmadığından, piyasa fiyatı yerine son fatura fiyatı dikkate alınmaktadır.

Bu yöntemde stoklardaki malzemeler de son fatura fiyatı ile değerlendirileceği için, son fatura fiyatının bir önceki fatura fiyatından yüksek ya da düşük oluşuna bağlı olarak, stoklarda suni olarak değer artış ya da azalışları meydana gelecektir. Dolayısıyla söz konusu değer artış ya da azalışlarının muhasebe kayıtları ile düzeltilmesi gerekmektedir.

Bu yöntemin LİFO yönteminden farkı; LİFO yönteminde bir defada üretime gönderilen malzemelerin, en son alınan malzemelerden başlamak suretiyle sırasıyla geriye doğru üretime gönderildiği varsayılır. Bu sıralamaya uyulmak şartıyla her malzeme kendi fiyatlarıyla değerlendirilir. Piyasa fiyatı yönteminde ise, üretime gönderilen malzemeler, farklı birim fiyatlardan alınmış olsalar bile, son fatura fiyatı ile değerlendirilmektedir.

2.1.9. En Yüksek Fiyatla Giren İlk Çıkar Yöntemi (High In First Out, HİFO)

Bu yönteme göre, en yüksek fiyatla stoklara giren ilk madde ve malzemelerin ilk olarak üretime sevk edildiği varsayılmaktadır. Dolayısıyla üretim maliyeti, mevcut olan tüm yöntemler içinde her zaman en yüksek değere ulaşmaktadır. Dönem sonu stokları ise, en düşük fiyatlı malzemelerden oluşacağı için, stoklar aşırı dikkatli (aşırı düşük) bir şekilde değerlemeye tabi tutulmaktadır. Bu yöntem, enflasyonun çok düşük olduğu birçok Kıta Avrupası ülkesinde fiyat yükseliş ve düşüşlerine sıkça maruz kalabilen ilk madde ve malzemelerin kullanıldığı işletmelerde sıkça kullanılmaktadır⁶⁰.

---

⁶⁰ Serhat KUTLAN, Stok Değerleme Yöntemleri, İSMMO Mali Çözüm Dergisi, Sayı 64, Temmuz, Ağustos, Eylül 2003.

2.1.10. En Düşük Fiyatla Giren İlk Çıkar Yöntemi (Low In First Out, LOFO veya LOIFO)

Bu yöntemde üretime gönderilen ilk madde ve malzemelerin, stoğa en düşük fiyatla giren malzemelerden olduğu varsayılır Bunun sonucunda üretim maliyeti düşük çıkmakta ve stoklar ulaşabilecekleri en yüksek değer ile bilançoda yer almaktadır⁶¹.

2.1.11. Sonradan Girecek İlk Çıkar yöntemi (Next In First Out, NIFO)

LİFO yönteminden elde edilmek istenen amaç, üretim maliyetlerine yüklenen hammadde ve malzeme maliyetlerini mümkün olduğunca piyasa fiyatı değerine ulaştırmaktır. Ancak LİFO yönteminde sadece en son satın alınan partinin üretime ilk olarak gönderildiği varsayımı ile bu amaca ulaşmaya çalışılmaktadır. En son alınan partinin: ambara girişinden, üretime sevki, üretim sürecinde işlem görüp satışa kadar geçen zaman içinde piyasa fiyatlarında meydana gelecek fiyat farkları her zaman için söz konusu olabilir. İşte piyasa fiyatı ile değerlendirme yöntemi bu tür kısıtları da ortadan kaldırarak hammadde ve malzemelerin daha gerçekçi bir değerle değerlendirilmesi olanağını sağlamaktadır. Aynı zamanda, piyasa fiyatının uygulanması halinde, LİFO yönteminde birkaç yıl önceki satın alma değeriyle elde mevcut stokların üretime sevki halinde ortaya çıkabilecek zahiri kar dezavantajı da söz konusu olmayacaktır. Ancak stokların daha gerçekçi değerlendirilmesi için Sonradan Girecek İlk Çıkar (Next In First Out) adlı bir değerlendirme yöntemi mevcuttur. Bu yöntemde üretime gönderilen ilk madde ve malzemeler LİFO'da olduğu gibi en son alınan partinin fiyatlarıyla değil, fakat ileride ödenmesi beklenen fiyatla değerlendirilmektedir. Bir başka ifadeyle, üretime gönderilen malzemeler, malzemelerin çıkış tarihinden sonra işletmeye ilk girecek malzemenin birim fiyatı ile değerlendirilmektedir. Hatta sipariş edilen ilk madde ve malzemeler işletmeye gelmemiş olsalar dahi üretime gönderilen malzemeler bu birim fiyatla değerlendirilmektedir.

Buradaki düşünce ise, bir stok kaleminin üretime sevk edildiği piyasa fiyatı üzerinden bir değerlendirme yaptığımız takdirde, üretime sevk sonrası üretim süresi, mamul stoklarında bekleme süresi, hatta satış sonrası tahsilat için geçen süre sonrasında elde edilecek para ile yeniden söz konusu stoğu almaya

---

⁶¹ Kutlan SERHAT, age, s. 13.

gidebileceğimizden, ödeyeceğimiz değer muhtemelen piyasa değerinden yüksek olacaktır. Aslında NİFO yöntemi mantık olarak doğru olmakla birlikte uygulama güçlükleri olduğu da bir gerçektir. Bu nedenle en azından işletme yöneticilerinin değerlemede kullanmıyor olsalar bile NİFO değerlerini alacakları kararlar sırasında mutlaka göz önüne almaları gerekecektir.⁶²

Üretim süresinin uzun olduğu işletmelerde (son malzemenin üretime verildiği tarih ile üretimin tamamlandığı tarih arasında geçen süre) bu süre içerisinde ortaya çıkan fiyat farkları üretime yüklenememektedir. Dolayısıyla üretime gönderilen malzemeler LİFO'da olduğu gibi son alınan malzemenin fiyatı ile değil, ileride ödenmesi gereken fiyatla değerlendirilmelidir⁶³.

Örneğin, inşaat sektöründe üretim süresi uzundur. Kaba inşaatın bitirilmesi ile ince işlerin tamamlanması arasında uzun bir süre geçmektedir. Söz gelimi, kaba inşaatın tamamlandığı tarihte inşaatta kullanılan son inşaat demirinin ton fiyatı 1.500 TL iken, 8 ay sonra ince işlerin, yani üretimin, tamamlandığı tarihte inşaat demirinin ton fiyatı 1.600 TL olabilir. Böyle bir durumda inşaatın maliyeti, inşaatta son kullanılan demirin fiyatı olan 1.500 TL ile değil, inşaatın bitirildiği tarihteki fiyatı olan 1.600 TL ile değerlendirilmelidir.

2.1.12. Temel Stok Değeri İle Değerleme Yöntemi

Temel stok veya normal stok değeri, işletmenin normal faaliyetlerini sürdürebilmesi için devamlı olarak en az seviyede bulundurması gerekli, önceden saptanmış belirli bir stok miktarının, en düşük ortalama birim maliyetle veya en düşük yerine koyma birim maliyeti ile değerlendirilmesi neticesi bulunan değerdir.

Dönem sonunda işletmede fiilen mevcut bulunan stok miktarı en az stok miktarından fazla ise aradaki miktar en son fatura değeri ile değerlendirilerek temel stok değerine eklenir. Mevcut stok miktarı en az stok miktarının altında ise aradaki fark yerine koyma değeri ile değerlendirilerek temel stok değerinden çıkarılır.

---

⁶² Kartal ALİ, Maliyet Muhasebesi, TC Anadolu Üniversitesi Yayını 1638, Anadolu Üniversite Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir, Ağustos 2005, S. 54.

⁶³ Bursal Nasuhi ve Ercan Yücel, age. s. 71.

2.1.13. Alış Maliyeti veya Piyasa Fiyatından Düşük Olanı İle Değerleme Yöntemi

Bu yöntemde muhafazakârlık kavramına dayalı olarak alış maliyeti ile cari piyasa fiyatı değerinden hangisi daha düşük ise, ilk madde ve malzemeler o değerle değerlendirilmektedir. Bu yönteminin uygulanabilmesi için öncelikle ilk madde ve malzemenin maliyetinin FİFO, LİFO, Ortalama Maliyet Yöntemi ya da Belirli İş Partileri ile Değerleme yöntemlerinden biri ile değerlendirilmesi gerekecektir. Daha sonra stokların cari piyasa fiyatına bakılacak ve belirlenen her iki değerden hangisi daha düşükse stoklar düşük olan değerle değerlendirilecektir⁶⁴.

Bu yöntemde stokların alış maliyeti ya da cari piyasa fiyatı değerinden düşük olanı ile değerlemeye alınması ile fiyat düşüşlerinden kaynaklanan zararlar, mamullerin satıldığı tarihte ve dolayısıyla zararın fiilen doğduğu tarihte değil, üretimin yapıldığı yani zararın tahakkuk ettiği tarihte dikkate alınmakta ve dönem karı buna göre hesaplanmaktadır. Bu yöntemde, stokların piyasa fiyatlarının yükselmesinden doğan muhtemel kârlar dönem kârının hesaplanmasında dikkate alınmamakta, ancak fiyat düşüşlerinden doğan olası (muhtemel) zararlar dikkate alınmaktadır.

2.2. YÖNTEMLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yöntemlerin değerlendirilmesi ve karşılaştırılmasına uygulama kolaylığı, sağlıklı bir stok kontrolünü sağlayıp sağlayamadığı ve adil bir değerlemeye imkân verip vermediği açılarından ayrı ayrı bakmak gerekir.

---

⁶⁴ Kartal Ali, Sevim Adnan, Gündüz H. Erdin, Maliyet Muhasebesi, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Yayın No: 808, Anadolu Üniversitesi, Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir 2004, s. 45.

GERÇEK (HAS) MALİYET YÖNTEMİ	Olumlu Yönleri
	<ul style="list-style-type: none"> - Bu yöntemde, üretimde kullanılan ilk madde ve malzemeler, kendi gerçek maliyet bedelleri ile değerlendirilmiş olmaktadır. - Muhasebedeki “Maliyet Esası” kavramı tam olarak uygulanmış olmaktadır.
	Olumsuz Yönleri
	<ul style="list-style-type: none"> - Stokların değerlemesinde en gerçekçi yöntem olmasına rağmen uygulamada bazı güçlükler ve imkânsızlıklarla karşılaşılmaktadır. - Bu yöntemde uygulama kolaylığı sağlayabilmek için, satın alınan her malzemenin satın alma maliyeti ile etiketlenmesi gerekmektedir. - İlk madde ve malzeme ile maliyetlerinin birbirine karışma ihtimali ve izleme zorluğu nedeniyle uygulanması güç olan bir yöntemdir⁶⁵. - Özellikle fiziki özellikleri benzer olan ilk madde ve malzemeleri birbirinden ayırmaya yarayacak özel bir işareti veya numarası olmayan, genellikle düşük değerli ilk madde ve malzemelerin değerlemesinde bu yöntemin kullanılması neredeyse imkânsızdır.

⁶⁵ Yükü Süleyman, age. s. 118

ORTALAMA MALİYET YÖNTEMİ	Olumlu Yönleri
	<ul style="list-style-type: none"> - Yöntemin uygulanması diğer yöntemlere göre nispeten daha kolaydır. - Çok düşük ve çok yüksek fiyatların maliyetler üzerindeki olumsuz etkisini ortadan kaldırarak değerlemede denge ve istikrar sağlar. - Özellikle düşük değerli ve fiyatı sık sık değişen ilk madde ve malzemeler için bu yöntem büyük kolaylık sağlar⁶⁶. - Bu yöntemin uygulanması, geleceğe ilişkin maliyetlerin tahminlerinde daha sağlıklı ve güvenilir bilgiler elde edilmesini sağlar⁶⁷. - Ortalama maliyet yöntemleri, işletme yöneticilerinin gelecekte sunulacak hizmetlerin değerlemesinde ve faaliyet sonuçlarının incelenerek raporlanmasında yardımcı olur⁶⁸.
	Olumsuz Yönleri
	<ul style="list-style-type: none"> - Bu yöntemde ortalama birim fiyatlarla değerlendirildiği için, üretime gönderilen malzemelerin hiçbir zaman kendi birim fiyatları ile değerlendirilmemesi sonucu ortaya çıkabilmektedir. - Alış sayısının fazla ve alış fiyatlarının değişik olduğu durumlarda, özellikle hareketli ortalama maliyet yönteminin uygulanması zorlaşır. - İlk madde ve malzeme fiyatlarının beklenenden çok daha fazla arttığı ya da düştüğü dönemlerde, ortalama maliyet en yüksek fiyat ile en düşük fiyat arasındaki farkı azaltarak, bu artış ve azalışın, depolardan gönderilen veya depolarda kalan ilk madde ve malzemeye yansıtılmasında ılımlı davranılmasını sağlar. Bu nedenle, fiyat hareketlerinin stoklara yansıtılmasıyla sağlanan yarar da bir ölçüde azalmış olur⁶⁹. - Bu yöntemin bir başka sakıncası da çok sayıdaki ilk madde ve malzemenin depolara girişlerinde ortalama birim maliyetinin hesaplanmasındaki zorluktur.

⁶⁶ Bursal ve Ercan, age. s. 67.

⁶⁷ Gündüz H. Erdin, Akar Çetin, Özgülbaş Nermin, Önce Saime, Sağlık Kurumlarında Maliyet Yönetimi, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1414, Eskişehir 2004, s. 44

⁶⁸ Gündüz H. Erdin ve Diğerleri, age. s. 44

⁶⁹ Gündüz H. Erdin ve Diğerleri, age. s. 45

Tartılı	Olumlu Yönleri
	<ul style="list-style-type: none"> - Depodan gönderilen ilk madde ve malzemenin maliyetinin belirlenmesi için gerekli kayıtların sayısını azaltır. - Yöntemin avantajlarından biri de aralıklı envanter yöntemi ile birlikte rahatlıkla kullanılabilir olmasıdır.
Ortalama	Olumsuz Yönleri
Maliyet	<ul style="list-style-type: none"> - Birim maliyetin hesaplanma tarihinin muhasebe bölümündeki işlerin yoğun olduğu dönem sonunda yapılması, yanlışlıklara yol açabilir. - Eğer işletme çok sayıda ilk madde ve malzeme ile çalışıyorsa, bu durumda bunların tartılı ortalama birim maliyetinin hesaplanması ve hesaplanan bu maliyetlerin kontrol edilmesi uzun zaman alabilir⁷⁰.
Yöntemi	

Hareketli	Olumlu Yönleri
	<ul style="list-style-type: none"> - Bu yöntemde her yeni ilk madde ve malzeme girişinde yeni bir ortalama maliyet hesaplanması nedeniyle, fiyatların daha yakından izlenmesine ve bunların etkilerinin maliyetlere yansıtılmasına olanak sağlar. - Bu yöntemin kullanılması sayesinde, dönem içinde satın alınan ilk madde ve malzemelerin fiyatlarındaki önemli değişmelerin etkisi en alt düzeye indirilmiştir olur.
Ortalama	Olumsuz Yönleri
Maliyet	<ul style="list-style-type: none"> - Çok sayıda ilk madde ve malzeme olması halinde, çok sayıda hesaplama yapmanın önemli zaman gerektirmesidir⁷¹.
Yöntemi	

⁷⁰ Gündüz H. Erdin ve Diğerleri, age. s. 46

⁷¹ Gündüz H. Erdin ve Diğerleri, age. s. 46

İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi (FİFO)	Olumlu Yönleri
	<ul style="list-style-type: none"> - Bu yöntemde malzemenin kullanım sırası sistematik olduğundan özellikle çabuk bozulan malzemenin bir an önce kullanımını sağlamak bakımından sağlıklı bir stok kontrolüne imkân vermektedir. - Alınan ve kullanılan malzemelerin gerek miktarı ve gerekse fiyatları bakımından tam bir eşitlik sağlanır⁷². - İlk madde ve malzeme fiyatlarının azalış gösterdiği, daha genel anlamda fiyatlar genel seviyesinin devamlı düşüş gösterdiği ekonomilerde uygulanması daha uygundur⁷³.
	Olumsuz Yönleri
	<ul style="list-style-type: none"> - Özellikle enflasyonist bir ortamda, üretim maliyeti ilk alınan ve düşük fiyatlı malzemelere göre hesaplanacağı için düşük, dönem sonu stokları ise, son alınan ve yüksek fiyatlı malzemelere göre hesaplanacağı için yüksek çıkacaktır. Bu durum gerçek olmayan (zahiri) karların ortaya çıkmasına neden olacak, bir başka ifadeyle işletmenin karı olduğundan fazla görülecek ve bunun sonucunda daha fazla kar payı dağıtılacak, daha fazla vergi ödenecektir. Bu durum işletmenin mali yapısını bozacaktır. - Malzeme fiyatlarının aşırı derecede düşmesi halinde, maliyetler eski ve yüksek fiyatlı malzemelere göre hesaplanacağı için dönem karı aşırı derecede azalacak ve girişimlerin yatırım eğilimi azalacaktır. - Sık sık malzeme alınması ve fiyatların her defasında değişik olması durumunda yöntemin uygulanması zorlaşır. - Fiyatların aşırı düştüğü dönemlerde, dönem karı azalacağından, vergi idaresi tarafından, ilk alınan malzemenin ilk olarak kullanılması gerektiğinin ispatlanması istenebilmektedir. - Enflasyonun neden olduğu fiktif (şişirilmiş) kar, devletin vergi olarak, çalışanların ücret olarak taleplerini arttırdığı gibi, işletmenin kendisini karlı zannederek temelsiz bir iyimserliğe kapılması işletme yönetimini hatalı kararlara sürükleyebilir.

⁷² Bursal ve Ercan age. s. 68.

⁷³ Yükü Süleyman, age. s. 119.

Son Giren İlk Çıkar Yöntemi (LİFO)	Olumlu Yönleri
	<ul style="list-style-type: none"> - Çağdaş bir maliyet muhasebesinin amacı işletmenin maliyetlerini cari fiyatlar seviyesinde tutmak olduğundan, bu yöntem maliyet muhasebesinin bu amacına ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. - Enflasyonist bir ortamda, üretim maliyeti son alınan ve yüksek fiyatlı malzemelere göre hesaplanacağı için yüksek, dönem sonu stokları ise, ilk alınan ve düşük fiyatlı malzemelere göre hesaplanacağı için düşük çıkacaktır. Bu durum gerçek olmayan (zahiri) karların ortaya çıkmasını önleyecek, bir başka ifadeyle enflasyonun neden olduğu zahiri karı elemine edece ve dolayısıyla aşırı kar payı dağıtımının ve aşırı vergi ödenmesinin önüne geçilecektir. Bu durum işletmenin mali yapısını iyileştirecektir. - Malzeme fiyatlarının aşırı derecede düşmesi halinde, üretim maliyetleri de düşeceğinden işletmenin karı artacak ve girişimciler yatırıma özendirilecektir.
	Olumsuz Yönleri

Olumsuz Yönleri

- Sık sık malzeme alınması ve fiyatların her defasında değişik olması durumunda yöntemin uygulanması zorlaşır.
- Fiyatların sürekli olarak yükselmesi durumunda dönem sonu stokları çok düşük fiyatlı malzemelerden oluşacağı için, çok düşük fiyatlarla değerlendirilmiş stoklar bilançonun güvenilirliğini zayıflatacaktır.
- Sık sık malzeme alınması ve fiyatların her defasında değişik olması durumunda yöntemin uygulanması zorlaşır.

Standart Maliyet Yöntemi	Olumlu Yönleri
	<ul style="list-style-type: none"> - Üretim maliyetlerinin hesabı daha hızlı ve kolay yapılabilir. - Planlama ve kontrol vasıtasıyla verimlilik artırılıp maliyetler düşürülebilir. - Maliyet elemanları etkin bir şekilde kontrol edilebilir.
	Olumsuz Yönleri
	<ul style="list-style-type: none"> - İlk madde ve malzemenin daha önceden belirlenen standart birim maliyetinin sürekli olarak gözden geçirilmesi gerekir. - Standart ile fiili birim maliyetler arasındaki farklılıkların sürekli olması durumunda standart birim maliyetin sürekli olarak düzeltilmesi gerekebilir. - Standartlara aşırı önem verilmesi, fiili maliyetlerin takibinde ihmallere neden olabilir. - Sistemin işletilmesi ve kontrolü pahalı hesap ve kayıt işlemleri gerektirebilir. - Bu sistem her işletmenin yapısına uymayabilir.

Piyasa Fiyatı Yöntemi	Olumlu Yönleri
	- Bu yöntemin sağlayacağı en önemli fayda, piyasa fiyatı ile değerlendirildiğinden maliyetler daha gerçekçi olacaktır.
	Olumsuz Yönleri
	- Piyasa fiyatlarının düştüğü dönemlerde üretim maliyetleri düşecek, yükseldiği dönemlerde ise yükseleceği için maliyetlerde denge ve istikrar sağlanamayacaktır. - Piyasa fiyatlarına her zaman ulaşmak zahmetli ve güç olacaktır. - Bu yöntem üretim maliyetinin mümkün olan en düşük, dönem sonu stok değerinin ise mümkün olan en yüksek bedelle değerlendirilmesine yol açmaktadır. Bu nedenle bu yöntem hem maliyet muhasebesi anlayışına hem de basiretli iş adamı prensibine uymamaktadır.

En Yüksek Fiyatla Giren İlk Çıkar Yöntemi (HİFO)	Olumlu Yönleri
	<ul style="list-style-type: none"> - Bu yöntem, enflasyonun çok düşük olduğu durumlarda fiyat yükseliş ve düşüşlerine sıkça maruz kalabilen ilk madde ve malzemeleri kullanan işletmelerde maliyet düşüşlerinin önüne geçmek amacıyla kullanılabilir. - Bu yöntem, yüksek maliyetlerle elde edilen malzemelerin bir an önce elden çıkarılması diğer malzemelerin daha doğru değerlendirilmesi olanağını sağlayacaktır. - Aynı zamanda, yüksek maliyetli malzemelerin stokta bekleme süresi azaltılarak faiz maliyetleri de aşağı çekilebilecektir. - Dönem sonu stoklarını en düşük fiyatlarla giren malzeme oluşturmakta ve stoklar aşırı dikkatli bir şekilde değerlemeye tabi tutulmuş olmaktadır.
	Olumsuz Yönleri
	<ul style="list-style-type: none"> - Vergi mevzuatı, HİFO yöntemini şirketlerin kar politikalarının direkt bir aracı olarak görmekte ve düşük kar çıkararak vergi kaybına sebep olduğu varsayımıyla bu yöntemi kabul etmemektedir. - Bu yöntemde dönem sonu stok değeri, en düşük fiyatlı malzemelerden oluşacağı için, düşük çıkacaktır ve bu durum dönem karının düşük çıkmasına neden olacaktır. Dönem karının düşük olması ise yatırımcıların işletmeye olan ilgisini azaltabilecektir.

En Düşük Fiyatla Giren İlk Çıkar Yöntemi (LOFO)	Olumlu Yönleri
	- Bu yöntem fiyatların düştüğü dönemlerde daha avantajlıdır.
	Olumsuz Yönleri
	- Bu yöntem üretim maliyetinin mümkün olan en düşük, dönem sonu stok değerinin ise mümkün olan en yüksek bedelle değerlendirilmesine yol açmaktadır. Bu nedenle bu yöntem hem maliyet muhasebesi anlayışına hem de basiretli iş adamı prensibine uymamaktadır.

Sonradan Girecek İlk Çıkar Yöntemi (NİFO)	Olumlu Yönleri
	- Yöntemin avantajı, üretim süresinin uzun olduğu işletmelerde bu yöntemin kullanılması, bu süre içerisinde ortaya çıkan fiyat farklarının üretim maliyetine yüklenmesini sağlamasıdır.
	Olumsuz Yönleri
	- Bu yöntemde üretime gönderilen ilk madde ve malzemeler, malzemelerin çıkış tarihinden sonra işletmeye girecek olan ilk partinin birim maliyeti üzerinden değerlendirileceği için, değerlemede sorunlarla karşılaşılabilir.

Alış Maliyeti veya Piyasa Fiyatından Düşük Olanı İle Değerleme Yöntemi	Olumlu Yönleri
	- Gelecekte doğacak zararları karşılaması, - Dönem karlarını daha az göstermesi, - Gerçek olmayan kar dağıtımlarını önlemesi.
	Olumsuz Yönleri
	- Sadece piyasa değeri maliyet değerinden düşük olduğunda düzeltici yevmiye kayıtları gerektiriyor olması, - Henüz kesin olarak uğranılmamış bir zararın hesaplara geçirilmesine olanak vermesi, - Piyasa fiyatı düştüğü için dönem sonunda düşük bir değerle değerlendirilmiş olan stokların fiyatlarının gelecek hesap döneminde yükselmesi durumunda, işletmenin izleyen dönemde gerçekçi olmayan bir satış kârı elde etmiş gibi gözükmesidir.

2.3. YÖNTEMLERİN DEVAMLILIK VE ARALIKLI ENVANTER YÖNTEMLERİNE GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde stok değerlendirme yöntemlerinin, kayıtlarını aralıklı envanter yöntemine göre yapan işletmeler ile sürekli envanter yöntemine göre yapan işletmeler açısından karşılaştırması yapılacaktır.

Ticaret işletmelerinin esas faaliyet konusu, mal alım ve satımı; diğer bir ifade ile malın mülkiyetinin el değiştirmesi iken, üretim işletmelerinin esas faaliyet konusu ise hem mamul ya da hizmet üretimi hem de üretilen mamul ya da hizmetlerin satışlarıdır. Mülkiyetin el değiştirmesi taraflardan biri için satış, diğeri için ise alış niteliği taşıyan bir işlem yaratmakta olup, hem üretim işletmeleri hem de ticaret işletmeleri, faaliyet konularının doğası gereği duruma göre hem alıcı hem de satıcı pozisyonu alabilmektedirler. Dolayısıyla söz konusu işlemlerin işletmenin muhasebe sistemine ne zaman, nasıl ve hangi değer üzerinden kaydedileceği; raporlama dönemi sonunda finansal tablolarında nasıl raporlanacağı, işletmeler açısından büyük önem taşımaktadır.⁷⁴

Üretim işletmeleri hammadde ve malzeme alımı ve mamul satışı işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde faaliyet hacimleri, muhasebe sistemlerinin işleyişi, alım satımını yaptıkları hammadde, malzeme ve mamullerin özellikleri ve çeşitliliğine bağlı olarak aşağıda belirtilen yöntemlerden birini kullanabilmektedirler.

- 1) Devamlı Envanter Yöntemi
- 2) Aralıklı Envanter Yöntemi

Geçmişte her iki yöntem de yaygın bir kullanım alanına sahip iken, bilgisayar tabanlı muhasebe sistemlerinin vazgeçilmez hâle geldiği günümüz koşulları, devamlı envanter yönteminin aralıklı envanter yöntemine oranla daha fazla tercih edilmesine sebep olmaktadır. Aralıklı envanter yöntemi ise genellikle tek tip ürün alım-satımında bulunan, faaliyet hacmi büyük olmayan işletmeler tarafından tercih edilmektedir.⁷⁵

2.3.1. Devamlı Envanter Yöntemi

⁷⁴ KAYGUSUZ Y Sait, ASLAN Ümmühan, KEPÇE Nazlı, Genel Muhasebe I, Anadolu Üniversitesi Yayını, Yayını No: 2654, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1620, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir 2016, S. 167.

⁷⁵ KAYGUSUZ Y Sait, ASLAN Ümmühan, KEPÇE Nazlı, age., s. 167

Devamlı envanter yöntemi, işletmelerin ilgili dönem içinde gerçekleştirdikleri tüm alım-satım işlemlerinin, gerçekleştikleri anda işletme kayıtlarına yansıtılması esasına dayalı bir yöntemdir. Yöntemin bu özelliği işletmelerin dönem içinde arzu ettikleri zaman hem ellerindeki hem de o ana kadar satmış oldukları malların miktar ve maliyetini tespit edebilmelerini mümkün kılmaktadır.

Bu yöntem; genellikle aynı anda farklı niteliklere sahip çeşitli malların satışını yapan, faaliyet hacmi büyük, stok ve tedarik dengesi önemli olan, bu nedenle mal hareketlerini optik okuyuculu elektronik sistemler kullanarak izleyen işletmeler tarafından tercih edilmektedir.

Stoklarla ilgili işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde devamlı envanter yöntemini kullanan bir işletme dönem başı mal stoku da dahil olmak üzere dönem içindeki mal alışları ve satın alınan malların maliyeti ile ilişkilendirebildiği her türlü harcama tutarını, 153 Ticari Mallar hesabının borcuna kaydeder.

Dönem içinde gerçekleşen her bir satış işlemi için ise en az iki kayıt yapar. Bunlardan birincisi, gerçekleştirilen satış işlemi sonucunda işletmenin elde ettiği satış hasılatına ilişkin kayıttır. Bu tutar satışın yurt içi ya da yurt dışı satış olmasına bağlı olarak 600 Yurtiçi Satışlar ya da 601 Yurtdışı Satışlar hesaplarından birinin alacağına, satış işleminin peşin ya da kredili olması durumuna bağlı olarak ilgili hesap ya da hesapların borcuna kaydedilir.

Satış işlemi için yapılması gereken ikinci kayıt ise, satılan malların maliyetine ilişkindir. İlgili tutar 621 Satılan Ticari Malların Maliyeti hesabının borcuna ve söz konusu satış işlemi işletmenin stoklarında bir azalışa sebep olacağı için 153 Ticari Mallar hesabının alacağına kaydedilir.

Bu yöntem; dönem içindeki stok giriş ve çıkışlarının maliyet değerleri üzerinden 153 Ticari Mallar hesabında, aynı şekilde dönem içinde satılan tüm malların maliyetinin 621 Satılan Ticari Malların Maliyeti hesabında izlenmesi esasına dayandığı için, arzu edildiği zaman bu hesapların bakiyesi alınarak işletmenin belli bir tarih itibarıyla elinde bulunan malların maliyeti ile belirli bir dönemde satılan malların maliyetinin tespit edilebilmesini mümkün kılar.

Bu yöntemde depoya giren ve çıkan ilk madde ve malzemeler için ayrı ayrı izlenen ve gerek el ile gerekse bilgisayarlara işlenen “*sürekli envanter stok kartları*”na ihtiyaç vardır⁷⁶.

2.3.2. Aralıklı Envanter Yöntemi

Aralıklı envanter yöntemi, işletmelerin ilgili dönem içinde gerçekleştirdikleri tüm alım-satım işlemlerinin gerçekleştikleri anda, ancak satılan malların ve dönem sonu mal stoku maliyetinin belirli aralıklarla yapılan sayım ve değerlemeler sonucu edinilen veriler doğrultusunda hesaplanması esasına dayalı bir yöntemdir.

Bu yöntem genellikle tek tip ya da birbirine benzer özellikler taşıyan malların ticaretini yapan, faaliyet hacmi büyük olmayan, bu nedenle stok ve tedarik takibi konusunda herhangi bir sorun yaşamayan işletmeler tarafından yoğunlukla tercih edilmektedir.

Stoklarla ilgili işlemlerin muhasebeleştirilmesinde aralıklı envanter yöntemini kullanan bir işletme, dönem başı mal stoku da dahil olmak üzere dönem içindeki mal alışları ve satın alınan malların maliyeti ile ilişkilendirebileceği her türlü harcama tutarını 153 Ticari Mallar hesabının borcuna kaydeder. Ancak devamlı envanter yönteminden farklı olarak dönem başı mal stoku dışında, dönem içindeki mal alışları ve satın alınan malların maliyeti ile doğrudan ilişkilendirebileceği tüm harcama tutarlarını doğrudan 153 Ticari Mallar hesabına değil, harcamaların türüne bağlı olarak bu hesapta açılacak alt hesaplara ayrı ayrı kaydeder.

Dönem içinde gerçekleşen satış işlemleri için devamlı envanter yönteminden farklı olarak yalnızca ilgili satış sonucunda elde edilen satış hasılatının kaydını yapar. Satışın yurtiçi ya da yurtdışı olmasına bağlı olarak 600 Yurtiçi Satışlar ya da 601 Yurtdışı Satışlar hesaplarından birisini alacaklandırır.

Satılan malların maliyeti; yalnızca belirli aralıklarla yapılan sayım ve değerlemeler sonucunda eldeki mevcut mal stokunun maliyeti, dönem başı mal stoku ve dönem içi alışlar ve alış giderleri dikkate alınarak yapılan hesaplamalar sonucunda tespit edilebilir. Bu nedenle devamlı envanter yönteminden farklı olarak aralıklı envanter

---

⁷⁶ Gündüz H. Erdin, Akar Çetin, Özgülbaş Nermin, Önce Saime, Sağlık Kurumlarında Maliyet Yönetimi, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1414, Eskişehir 2004, s. 42

yönteminde satış işlemi gerçekleştiğinde satılan malların maliyetine ilişkin herhangi bir kayıt yapılmaz.

Dönem içinde 153 Ticari Mallar hesabında yalnızca mal girişleri izlendiği, stok çıkışları hiç bir hesapta izlenmediği için arzu edildiği zaman işletmenin elindeki malların maliyeti ile dönem içinde satılan tüm malların maliyetinin tespit edilmesi mümkün değildir. Bu tutarların hesaplanabilmesi için mutlaka envanter çıkarılması gerekmektedir.

2.3.3. Üretim İşletmelerinde Devamlı ve Aralıklı Envanter Yöntemi

Sürekli envanter yöntemi ile aralıklı envanter yöntemi arasındaki tek fark satılan malların maliyetinin kayıt zamanı ile ilgilidir. Sürekli envanter yönteminde satılan malların maliyeti ile ilgili muhasebe kaydı her satıştan sonra yapılırken, aralıklı envanter yönteminde bu kayıt her satıştan sonra değil, dönem sonunda yapılmaktadır.

Üretim işletmelerinde üretim yapmak amacıyla tüketilen ilk madde ve malzemelerin muhasebe kayıtlarına söz konusu yöntemler açısından bakıldığında; (1) Üretime gönderilen ilk madde ve malzemelerin maliyeti, ilk madde ve malzemelerin üretime gönderildiği tarihte hesaplanıyor ise sürekli envanter yönteminin uygulandığını, (2) Üretime gönderilen ilk madde ve malzemelerin maliyeti, ilk madde ve malzemelerin üretime gönderildiği tarihte değil de dönem sonunda hesaplanıyor ise aralıklı envanter yönteminin uygulandığını söyleyebiliriz.

Tezin bu bölümünde üretim işletmelerinde üretime gönderilen ilk madde ve malzemelerin aynı değerlendirme yöntemine göre hesaplanan maliyetinin devamlı ve aralıklı envanter yöntemine göre farklılık gösterip göstermeyeceği konusu incelenecektir.

Bu amaçla iki ayrı örnek geliştirilecek olup; birinci örnekte fiyatların sürekli olarak arttığı enflasyonist bir ekonomide Ortalama Maliyet Yöntemi, İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi ve Son Giren İlk Çıkar Yöntemine göre aynı örnek üzerinde, üretime gönderilen ilk madde ve malzemelerin maliyetleri sürekli ve aralıklı envanter yöntemlerine göre hesaplanacaktır.

İkinci örnekte ise; fiyatların istikrarsız olduğu, yani sürekli olarak yükselip düştüğü bir ekonomide En Düşük Fiyatla Giren İlk Çıkar Yöntemi ve En Yüksek Fiyatla Giren İlk Çıkar Yöntemine aynı örnek üzerinde, üretime gönderilen ilk madde ve malzemelerin maliyetleri sürekli ve aralıklı envanter yöntemlerine göre hesaplanacaktır.

Örnek: 1

Kumaş üretimi yapan ABC İşletmesinin kumaş üretiminde kullandığı 20/1 numaralı Open End türü iplikle ilgili Ocak-2018 dönemine ait bilgileri aşağıdaki gibidir:

Tarih	Açıklama	Miktar	Birim Fiyat	Tutar
01 Ocak 2018	Geçen Aydan Devir	50 Ton	10.500 TL/Ton	525.000 TL
06 Ocak 2018	Alış	100 Ton	10.800 TL/Ton	1.080.000 TL
09 Ocak 2018	Üretime Gönderilen	80 Ton	--	--
12 Ocak 2018	Alış	120 Ton	11.250 TL/Ton	1.350.000 TL
13 Ocak 2018	Alış	50 Ton	11.400 TL/Ton	570.000 TL
17 Ocak 2018	Üretime Gönderilen	120 Ton	--	--
19 Ocak 2018	Üretime Gönderilen	90 Ton	--	--
23 Ocak 2018	Alış	40 Ton	11.650 TL/Ton	466.000 TL
24 Ocak 2018	Üretime Gönderilen	50 Ton	--	--
27 Ocak 2018	Alış	150 Ton	11.900 TL/Ton	1.785.000 TL
28 Ocak 2018	Alış	50 Ton	12.250 TL/Ton	612.500 TL
30 Ocak 2018	Üretime Gönderilen	180 Ton	--	--

2.3.3.1. Ortalama Maliyet Yöntemi

2.3.3.1.1. Devamlı Envanter Yöntemine Göre Değerlendirme

Bu yöntemde üretime gönderilen ilk madde malzemelerin devamlı envanter yöntemine göre değerlendirilmesi halinde, her yeni ilk madde ve malzeme alımından sonra yeni ortalama birim fiyat hesaplanarak bir sonraki malzeme alımına kadar üretime gönderilen ilk madde ve malzemeler bu birim fiyatla değerlendirilir.

Tablo: 1 Ortalama Maliyet Yönteminin Devamlı Envanter Yöntemine Göre Uygulanması

Tarih	Açıklama	Giren			Çıkan			Kalan		
		Miktar (Ton)	Birim Fiyat (TL)	Tutar (TL)	Miktar (Ton)	Birim Fiyat (TL)	Tutar (TL)	Miktar (Ton)	Birim Fiyat (TL)	Tutar (TL)
01 Ocak	Devir	50	10.500	525.000				50	10.500	525.000
06 Ocak	Alış	100	10.800	1.080.000				150	10.700	1.605.000
09 Ocak	Üretim				80	10.700	856.000	70	10.700	749.000
12 Ocak	Alış	130	11.300	1.469.000				200	11.090	2.218.000
13 Ocak	Alış	50	11.400	570.000				250	11.152	2.788.000
17 Ocak	Üretim				120	11.152	1.338.240	130	11.152	1.449.760
19 Ocak	Üretim				90	11.152	1.003.680	40	11.152	446.080
23 Ocak	Alış	60	11.650	699.000				100	11.450,8	1.145.080
24 Ocak	Üretim				50	11.450,8	572.540	50	11.450,8	572.540
27 Ocak	Alış	150	11.900	1.785.000				200	11.787,7	2.357.540
28 Ocak	Alış	50	12.250	612.500				250	11.880,16	2.970.040
30 Ocak	Üretim				180	11.880,16	2.138.428,8	70	11.880,16	831.611,2
	Toplam	590	--	6.740.500	520	--	5.908.888,8			

2.3.3.1.2. Aralıklı Envanter Yöntemine Göre Değerlendirme

Bu yöntemde üretime gönderilen ilk madde malzemelerin aralıklı envanter yöntemine göre değerlendirilmesi halinde, üretime gönderilen ilk madde ve malzemeler belli bir dönemde satın alınan ilk madde ve malzemelerin miktar ve fiyatları göz önünde bulundurularak hesaplanan ortalama birim fiyatla değerlendirilmektedir. Ortalama maliyet yönteminin aralıklı envanter yöntemine göre uygulaması Hareketli Ortalama Maliyet Yöntemi'nde olduğu gibidir.

Bu yöntemde dönem içerisinde meydana gelen ilk madde ve malzeme hareketleri stok kartında sadece miktar olarak izlenmekte olup, değerlendirme dönem sonunda bulunan ortalama birim fiyatla yapılmaktadır. Ortalama maliyet yönteminin aynı örnek için yönteminin aralıklı envanter yöntemine göre çözümü aşağıdaki gibidir.

Tablo: 2 Ortalama Maliyet Yönteminin Aralıklı Envanter Yöntemine Göre Uygulanması

Tarih	Açıklama	Giren			Çıkan			Kalan		
		Miktar (Ton)	Birim Fiyat (TL)	Tutar (TL)	Miktar (Ton)	Birim Fiyat (TL)	Tutar (TL)	Miktar (Ton)	Birim Fiyat (TL)	Tutar (TL)
01 Ocak	Devir	50	10.500	525.000				50		
06 Ocak	Alış	100	10.800	1.080.000				150		
09 Ocak	Üretim				80			70		
12 Ocak	Alış	130	11.300	1.469.000				200		
13 Ocak	Alış	50	11.400	570.000				250		
17 Ocak	Üretim				120			130		
19 Ocak	Üretim				90			40		
23 Ocak	Alış	60	11.650	699.000				100		
24 Ocak	Üretim				50			50		
27 Ocak	Alış	150	11.900	1.785.000				200		
28 Ocak	Alış	50	12.250	612.500				250		
30 Ocak	Üretim				180			70	11.424,58	799.720,3
	Toplam	590	--	6.740.500	520	11.424,58	5.940.779,7			

- Ortalama Birim Fiyat: $6.740.500 / 590 = 11.424,58$ TL (yaklaşık)
- Dönemsonu Stoklarının Maliyeti: $70 \text{ Ton} \times 11.424,58 \text{ TL} = 799.702,3$ TL
- Üretimde Kullanılan Stokların Maliyeti: $520 \text{ Ton} \times 11.424,58 \text{ TL} = 5.940.779,7$ TL

2.3.3.2. İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi

2.3.3.2.1. Devamlı Envanter Yöntemine Göre Değerlendirme

Bu yöntemde üretime gönderilen ilk madde malzemelerin ilk satın alınan malzemelerden olduğu varsayılır. Devamlı envanter yöntemine göre bu yöntemde üretime gönderilen ilk madde ve malzemeler üretime gönderildikleri tarihte değerlendirilir.

Tablo: 3 İlk Giren İlk Çıkar Yönteminin Devamlı Envanter Yöntemine Göre Uygulanması

Tarih	Açıklama	Giren			Çıkan			Kalan		
		Miktar (Ton)	Birim Fiyat (TL)	Tutar (TL)	Miktar (Ton)	Birim Fiyat (TL)	Tutar (TL)	Miktar (Ton)	Birim Fiyat (TL)	Tutar (TL)
01 Ocak	Devir	50	10.500	525.000				50	10.500	525.000
06 Ocak	Alış	100	10.800	1.080.000				50 100	10.500 10.800	525.000 1.080.000
09 Ocak	Üretim				50 30	10.500 10.800	525.000 324.000	70	10.800	756.000
12 Ocak	Alış	130	11.300	1.469.000				70 130	10.800 11.300	756.000 1.469.000
13 Ocak	Alış	50	11.400	570.000				70 130 50	10.800 11.300 11.400	756.000 1.469.000 570.000
17 Ocak	Üretim				70 50	10.800 11.300	756.000 565.000	80 50	11.300 11.400	904.000 570.000
19 Ocak	Üretim				80 10	11.300 11.400	904.000 114.000	40	11.400	456.000
23 Ocak	Alış	60	11.650	699.000				40 60	11.400 11.650	456.000 699.000
24 Ocak	Üretim				40 10	11.400 11.650	456.000 116.500	50	11.650	582.500
27 Ocak	Alış	150	11.900	1.785.000				50 150	11.650 11.900	582.500 1.785.000
28 Ocak	Alış	50	12.250	612.500				50 150 50	11.650 11.900 12.250	582.500 1.785.000 612.500
30 Ocak	Üretim				50 130	11.650 11.900	582.500 1.547.000	20 50	11.900 12.250	238.000 612.500
	Toplam	590	--	6.740.500	520	--	5.890.000			

2.3.3.2.2. Aralıklı Envanter Yöntemine Göre Değerlendirme

Bu yöntemde üretime gönderilen ilk madde malzemeler üretime gönderildikleri tarihte değil, dönem sonunda değerlendirilir. Dönem sonunda yapılan değerlendirmede üretime gönderilen malzemelerin ilk satın alınan malzemeler olduğu, dönem sonu stoklarının ise son satın alınan malzemelerden oluştuğu varsayılır.

Tablo: 4 Ocak Ayı Pamuk Alımları

Tarih	Açıklama	Giren		
		Miktar (Ton)	Birim Fiyat (TL)	Alış Tutarı (TL)
01 Ocak 2018	Devir	50 Ton	10.500 TL/Ton	525.000 TL
06 Ocak 2018	Alış	100 Ton	10.800 TL/Ton	1.080.000 TL
12 Ocak 2018	Alış	120 Ton	11.250 TL/Ton	1.350.000 TL
13 Ocak 2018	Alış	50 Ton	11.400 TL/Ton	570.000 TL
23 Ocak 2018	Alış	40 Ton	11.650 TL/Ton	466.000 TL
27 Ocak 2018	Alış	150 Ton	11.900 TL/Ton	1.785.000 TL
28 Ocak 2018	Alış	50 Ton	12.250 TL/Ton	612.500 TL
	Toplam	590 Ton	--	6.740.500 TL

Dönem Sonu Stoklarının Maliyeti: 850.500 TL

– 20 Ton x 11.900 TL = 238.000 TL

– 50 Ton x 12.250 TL = 612.500 TL

Üretime Gönderilen Stokların Maliyeti: 5.890.000 TL

– 6.740.500 – 850.500 = 5.890.000 TL

2.3.3.3. Son Giren İlk Çıkar Yöntemi

2.3.3.3.1. Devamlı Envanter Yöntemine Göre Değerlendirme

Bu yöntemde üretime gönderilen ilk madde malzemelerin en son satın alınan malzemelerden olduğu varsayılır. Devamlı envanter yöntemine göre bu yöntemde üretime gönderilen ilk madde ve malzemeler üretime gönderildikleri tarihte değerlendirilir.

Tablo: 5 Son Giren İlk Çıkar Yönteminin Devamlı Envanter Yöntemine Göre Uygulanması

Tarih	Açıklama	Giren			Çıkan			Kalan		
		Miktar (Ton)	Birim Fiyat (TL)	Tutar (TL)	Miktar (Ton)	Birim Fiyat (TL)	Tutar (TL)	Miktar (Ton)	Birim Fiyat (TL)	Tutar (TL)
01 Ocak	Devir	50	10.500	525.000				50	10.500	525.000
06 Ocak	Alış	100	10.800	1.080.000				50	10.500	525.000
								100	10.800	1.080.000
09 Ocak	Üretim				80	10.800	864.000	50	10.500	525.000
								20	10.800	216.000
12 Ocak	Alış	130	11.300	1.469.000				50	10.500	525.000
								20	10.800	216.000
								130	11.300	1.469.000
13 Ocak	Alış	50	11.400	570.000				50	10.500	525.000
								20	10.800	216.000
								130	11.300	1.469.000
								50	11.400	570.000
17 Ocak	Üretim				50	11.400	570.000	50	10.500	525.000
					70	11.300	791.000	20	10.800	216.000
								60	11.300	678.000
19 Ocak	Üretim				10	10.500	105.000			
					20	10.800	216.000	40	10.500	420.000
					60	11.300	678.000			
23 Ocak	Alış	60	11.650	699.000				40	10.500	420.000
								60	11.650	699.000
24 Ocak	Üretim				50	11.650	582.500	40	10.500	420.000
								10	11.650	116.500
27 Ocak	Alış	150	11.900	1.785.000				40	10.500	420.000
								10	11.650	116.500
								150	11.900	1.785.000
28 Ocak	Alış	50	12.250	612.500				40	10.500	420.000
								10	11.650	116.500
								150	11.900	1.785.000
								50	12.250	612.500
30 Ocak	Üretim				130	11.900	1.547.000	40	10.500	420.000
					50	12.250	612.500	10	11.650	116.500
								20	11.900	238.000
	Toplam	590	--	6.740.500	520	--	5.966.000			

2.3.3.3.2. Aralıklı Envanter Yöntemine Göre Değerlendirme

Bu yöntemde üretime gönderilen ilk madde malzemeler üretime gönderildikleri tarihte değil, dönem sonunda değerlendirilir. Dönem sonunda yapılan değerlendirmede üretime gönderilen malzemelerin en son satın alınan malzemeler olduğu, dönem sonu stoklarının ise ilk satın alınan malzemelerden oluştuğu varsayılır.

Tablo: 6 Ocak Ayı Pamuk Alımları

Tarih	Açıklama	Giren		
		Miktar (Ton)	Birim Fiyat (TL)	Alış Tutarı (TL)
01 Ocak 2018	Devir	50 Ton	10.500 TL/Ton	525.000 TL
06 Ocak 2018	Alış	100 Ton	10.800 TL/Ton	1.080.000 TL
12 Ocak 2018	Alış	120 Ton	11.250 TL/Ton	1.350.000 TL
13 Ocak 2018	Alış	50 Ton	11.400 TL/Ton	570.000 TL
23 Ocak 2018	Alış	40 Ton	11.650 TL/Ton	466.000 TL
27 Ocak 2018	Alış	150 Ton	11.900 TL/Ton	1.785.000 TL
28 Ocak 2018	Alış	50 Ton	12.250 TL/Ton	612.500 TL
	Toplam	590 Ton	--	6.740.500 TL

Dönem Sonu Stoklarının Maliyeti:

741.000 TL

– 50 Ton x 10.500 TL = 525.000 TL

– 20 Ton x 10.800 TL = 216.000 TL

Üretime Gönderilen Stokların Maliyeti:

5.999.500 TL

– 6.740.500 – 741.000 = 5.999.500 TL

Tablo: 7: Yöntemlerin Sonuçlarının Karşılaştırılması

Maliyet Hesaplama Yöntemi	Üretim Maliyeti		Dönem Sonu Stok Maliyeti	
	Devamlı Envanter Yöntemi	Aralıklı Envanter Yöntemi	Devamlı Envanter Yöntemi	Aralıklı Envanter Yöntemi
Ortalama Maliyet Yöntemi	5.908.888,8 TL	5.940.779,7 TL	831.611,2 TL	799.720,3 TL
İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi	5.890.000,0 TL	5.890.000,0 TL	850.800,0 TL	850.800,0 TL
Son Giren İlk Çıkar Yöntemi	5.966.000,0 TL	5.999.500,0 TL	774.500,0 TL	741.000,0 TL

3 ayrı maliyet hesaplama yönteminin farklı envanter yöntemine göre sonuçları yukarıdaki tabloda yer almaktadır. FIFO yöntemi her iki envanter yönteminde de aynı sonucu vermektedir. Ortalama maliyet yöntemi ve LİFO yöntemi her iki yönteme göre farklı sonuçlar vermektedir. LİFO yöntemi her iki yönteme göre de en az karı veren yöntemdir. Ancak LİFO yönteminin aralıklı envanter yöntemine göre uygulanması halinde üretim maliyeti en yüksek, dönem sonu stok değeri ise en düşük düzeyde çıkmaktadır. Dolayısıyla FIFO yönteminin aralıklı envanter yöntemine göre kullanılması durumunda dönem karı en az düzeyde çıkmaktadır.

Örnek: 2

İplik üretimi yapan ABC İşletmesinin iplik üretiminde kullandığı pamukla ilgili Ocak-2018 dönemine ait bilgileri aşağıdaki gibidir:

Tarih	Açıklama	Miktar	Birim Fiyat	Tutar
01 Ocak 2018	Geçen Aydan Devir	10 Ton	7.500 TL/Ton	75.000 TL
05 Ocak 2018	Alış	40 Ton	7.250 TL/Ton	290.000 TL
07 Ocak 2018	Üretime Gönderilen	20 Ton	--	--
10 Ocak 2018	Alış	70 Ton	7.000 TL/Ton	490.000 TL
13 Ocak 2018	Alış	50 Ton	7.750 TL/Ton	387.500 TL
15 Ocak 2018	Üretime Gönderilen	120 Ton	--	--
18 Ocak 2018	Üretime Gönderilen	10 Ton	--	--
20 Ocak 2018	Alış	80 Ton	8.500 TL/Ton	640.000 TL
22 Ocak 2018	Üretime Gönderilen	50 Ton	--	--
23 Ocak 2018	Alış	150 Ton	8.250 TL/Ton	1.237.500 TL
25 Ocak 2018	Alış	50 Ton	7.800 TL/Ton	390.000 TL
27 Ocak 2018	Alış	250 Ton	7.400 TL/Ton	1.850.000 TL
30 Ocak 2018	Üretime Gönderilen	350 Ton	--	--

2.3.3.4. En Düşük Fiyatla Giren İlk Çıkar Yöntemi

2.3.3.4.1. Devamlı Envanter Yöntemine Göre Değerlendirme

Bu yöntemde üretime gönderilen ilk madde malzemelerin, ilk madde ve malzemenin üretime gönderildiği tarihte stokta bulunan ilk madde malzemelerden en düşük fiyatla satın alınmış olan malzemelerden oluştuğu varsayılır. Üretime gönderilen ilk madde ve malzemeler üretime gönderildiği tarihte değerlendirilir.

Tablo: 7 En Düşük Fiyatla Giren İlk Çıkar Yönteminin Devamlı Envanter Yöntemine Göre Uygulanması

Tarih	Açıklama	Giren			Çıkan			Kalan		
		Miktar (Ton)	Birim Fiyat (TL)	Tutar (TL)	Miktar (Ton)	Birim Fiyat (TL)	Tutar (TL)	Miktar (Ton)	Birim Fiyat (TL)	Tutar (TL)
01 Ocak	Devir	10	7.500	75.000				10	7.500	75.000
05 Ocak	Alış	40	7.250	290.000				10	7.500	75.000
								40	7.250	290.000
07 Ocak	Üretim				20	7.250	145.000	10	7.500	75.000
								20	7.250	145.000
10 Ocak	Alış	70	7.000	490.000				10	7.500	75.000
								20	7.250	145.000
								70	7.000	490.000
13 Ocak	Alış	50	7.750	387.500				10	7.500	75.000
								20	7.250	145.000
								70	7.000	490.000
								50	7.750	387.500
15 Ocak	Üretim				70	7.000	490.000			
					20	7.250	145.000			
					10	7.500	75.000			
					20	7.750	155.000			
18 Ocak	Üretim				10	7.750	77.500	30	7.750	232.500
20 Ocak	Alış	80	8.500	680.000						
								20	7.750	155.000
								80	8.500	680.000
22 Ocak	Üretim				20	7.750	155.000			
					30	8.500	255.000			
23 Ocak	Alış	150	8.250	1.237.500				50	8.500	425.000
								150	8.250	1.237.500
25 Ocak	Alış	50	7.800	390.000				50	8.500	425.000
								150	8.250	1.237.500
								50	7.800	390.000
27 Ocak	Alış	250	7.400	1.850.000				50	8.500	425.000
								150	8.250	1.237.500
								50	7.800	390.000
								250	7.400	1.850.000
30 Ocak	Üretim				250	7.400	1.850.000			
					50	7.800	390.000			
					50	8.250	412.500			
	Toplam	700	--	5.400.000	550	--	4.150.000	50	8.500	425.000
								100	8.250	825.000

2.3.3.4.2. Aralıklı Envanter Yöntemine Göre Değerlendirme

Bu yöntemde üretime gönderilen ilk madde malzemeler üretime gönderildikleri tarihte değil, dönem sonunda tek kalem olarak değerlendirilir. Değerleme yapılırken belli bir dönemde satın alınan ilk madde malzemeler içerisinde en düşük fiyatla satın alınan ilk madde ve malzemelerin üretime gönderildikleri varsayılır.

Tablo: 8 Ocak Ayı Pamuk Alımları:

Tarih	Açıklama	Giren		
		Miktar (Ton)	Birim Fiyat (TL)	Alış Tutarı (TL)
01 Ocak	Devir	10	7.500	75.000
05 Ocak	Alış	40	7.250	290.000
10 Ocak	Alış	70	7.000	490.000
13 Ocak	Alış	50	7.750	387.500
20 Ocak	Alış	80	8.500	680.000
23 Ocak	Alış	150	8.250	1.237.500
25 Ocak	Alış	50	7.800	390.000
27 Ocak	Alış	250	7.400	1.850.000
	Toplam	700	--	5.400.000

Dönem Sonu Stoklarının Maliyeti: 1.257.500 TL

– 80 Ton x 8.500 TL = 680.000 TL

– 70 Ton x 8.250 TL = 577.500 TL

Üretimde Kullanılan Stokların Maliyeti: 4.142.500 TL

– 5.400.000 – 1.257.500 = 4.142.500 TL

2.3.3.5. En Yüksek Fiyatla Giren İlk Çıkar Yöntemi

2.3.3.5.1. Devamlı Envanter Yöntemine Göre Değerlendirme

Bu yöntemde üretime gönderilen ilk madde ve malzemeler üretime gönderildiği tarihte değerlendirilir. Üretime gönderilen ilk madde malzemelerin en yüksek fiyattan satın alınmış olan malzemelerden oluştuğu varsayılır.

Tablo: 9 En Yüksek Fiyatla Giren İlk Çıkar Yönteminin Devamlı Envanter Yöntemine Göre Uygulanması

Tarih	Açıklama	Giren			Çıkan			Kalan		
		Miktar (Ton)	Birim Fiyat (TL)	Tutar (TL)	Miktar (Ton)	Birim Fiyat (TL)	Tutar (TL)	Miktar (Ton)	Birim Fiyat (TL)	Tutar (TL)
01 Ocak	Devir	10	7.500	75.000				10	7.500	75.000
05 Ocak	Alış	40	7.250	290.000				10	7.500	75.000
								40	7.250	290.000
07 Ocak	Üretim				10	7.500	75.000	30	7.250	217.500
					10	7.250	72.500			
10 Ocak	Alış	70	7.000	490.000				30	7.250	217.500
								70	7.000	490.000
13 Ocak	Alış	50	7.750	387.500				30	7.250	217.500
								70	7.000	490.000
								50	7.750	387.500
15 Ocak	Üretim				50	7.750	387.500			
					30	7.250	217.500	30	7.000	210.000
					40	7.000	280.000			
18 Ocak	Üretim				10	7.000	70.000	20	7.000	140.000
20 Ocak	Alış	80	8.500	680.000				20	7.000	140.000
								80	8.500	680.000
22 Ocak	Üretim				50	8.500	425.000	20	7.000	140.000
								30	8.500	255.000
23 Ocak	Alış	150	8.250	1.237.500				20	7.000	140.000
								30	8.500	255.000
								150	8.250	1.237.500
25 Ocak	Alış	50	7.800	390.000				50	7.800	390.000
27 Ocak	Alış	250	7.400	1.850.000				20	7.000	140.000
								30	8.500	255.000
								150	8.250	1.237.500
								50	7.800	390.000
								250	7.400	1.850.000
30 Ocak	Üretim				30	8.500	255.000			
					150	8.250	1.237.500	20	7.000	140.000
					50	7.800	390.000	130	7.400	962.000
					120	7.400	888.000			
	Toplam	700	--	5.400.000	550	--	4.298.000			

2.3.3.5.2. Aralıklı Envanter Yöntemine Göre Değerlendirme

Bu yöntemde üretime gönderilen ilk madde malzemeler üretime gönderildikleri tarihte değil, dönem sonunda tek kalem olarak değerlendirilir. Değerleme yapılırken belli bir dönemde satın alınan ilk madde malzemeler içerisinde en yüksek fiyatla satın alınan ilk madde ve malzemelerin üretime gönderildikleri varsayılır.

Tablo: 10 Ocak Ayı Pamuk Alımları:

Dönem Sonu Stoklarının Maliyeti:

1.076.000 TL

Tarih	Açıklama	Giren		
		Miktar (Ton)	Birim Fiyat (TL)	Alış Tutarı (TL)
01 Ocak	Devir	10	7.500	75.000
05 Ocak	Alış	40	7.250	290.000
10 Ocak	Alış	70	7.000	490.000
13 Ocak	Alış	50	7.750	387.500
20 Ocak	Alış	80	8.500	680.000
23 Ocak	Alış	150	8.250	1.237.500
25 Ocak	Alış	50	7.800	390.000
27 Ocak	Alış	250	7.400	1.850.000
	Toplam	700	--	5.400.000

– 70 Ton x 7.000 TL = 490.000 TL

– 40 Ton x 7.250 TL = 290.000 TL

– 40 Ton x 7.400 TL = 296.000 TL

Üretimde Kullanılan Stokların Maliyeti:

4.324.000 TL

– 5.400.000 – 1.076.000 = 4.324.000 TL

2.3.4. Sonuçların Karşılaştırılması

Bazı değerlendirme yöntemlerinin aralıklı envanter ve sürekli envanter yöntemine göre uygulama sonuçlarının karşılaştırılması aşağıdaki tabloda gösterilmiş bulunmaktadır.

Tablo: 11 Yöntemlerin Sonuçlarının Karşılaştırılması

Maliyet Hesaplama Yöntemi	Üretim Maliyeti		Dönem Sonu Stok Maliyeti	
	Devamlı Envanter Yöntemi	Aralıklı Envanter Yöntemi	Devamlı Envanter Yöntemi	Aralıklı Envanter Yöntemi
En Düşük Fiyatla Giren İlk Çıkar Yöntemi	4.947.500	4.947.500	412.500	412.500
En Yüksek Fiyatla Giren İlk Çıkar Yöntemi	4.998.000	5.010.000	362.000	350.000

Yukarıda LOFO yöntemi ile HİFO yönteminin devamlı ve aralıklı envanter yöntemlerine göre çözülen aynı örneğin sonuçları yer almaktadır. LOFO yönteminde hangi envanter yöntemi kullanılırsa kullanılsın sonuçların değişmediği görülmektedir. HİFO yönteminde ise, kullanılan envanter yöntemine göre hem üretim maliyetinin hem de dönem sonu stok değerinin değiştiği görülmektedir. Her iki yöntemde de HİFO her fiyat genel seviyesinde en düşük stok değerlerini vermektedir.

Bu nedenle her iki yöntem; (1) Zahiri karların eliminasyonu, (2) Öz sermayenin korunması ve (3) Gerçek maliyetleme açılarından değerlendirildiğinde, daha doğru sonuçlar veren yöntemin HİFO yöntemi olduğu söylenebilir. Çünkü yüksek maliyetle elde edilen bir stoğun bir an önce elden çıkarılması diğer stokların doğru bir şekilde değerlendirilmesi olanağını sağlayacaktır. Aynı zamanda yüksek maliyetli stokların stokta bekleme süresi azaltılarak hesap sal faiz maliyeti de aşağı çekilecektir⁷⁷.

⁷⁷ KUTLAN Serhat, age., s. 14.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bir işletmede kullanılacak stok değerlendirme yöntemi seçilirken; birim maliyetlerin ve stok değerlerinin hesaplanması ile yapılacak muhasebe kayıtlarındaki kolaylıklar, ilk madde ve malzemenin cinsi, üretim yöntemleri, depolama olanakları, teknolojik yapı, ilk madde ve malzemenin dayanma süresi, ilk madde malzeme piyasasının yapısı, yapısal düzenlemeler ve fiyat değişimleri gibi ölçütler dikkate alınmalıdır. Bundan sonra işletmeye en uygun stok değerlendirme yöntemi seçilmelidir.

Stokların değerlendirilmesinde üretime gönderilen ilk madde ve malzemelerin, hangi partiye ait olduğu biliniyorsa o partinin birim fiyatlarıyla değerlendirilmesi gerekir. İlk madde ve malzemelerin hangi partiye ait olduğu bilinip de hangi fiyattan alındığı bilinmiyorsa ya da bu bilinip de hangi fiyattan alındığı bilinmiyorsa ortalama maliyet yöntemi ya da İlk Giren İlk Çıkar yöntemlerinden birisiyle değerlendirilmesi gerekir. İşletmeler maliyet bedelini temel alan bu yöntemler dışında başka değerlendirme yöntemleri de kullanabilirler. Ancak, diğer stok değerlendirme yöntemlerinin kullanılması durumunda, vergi mevzuatına göre ortaya çıkan farkların tespit edilmesi ve bu farkların ortadan kaldırılarak fiili maliyetlere dönülmesi gerekmektedir.

VUK'da maliyet bedelinin hangi yöntemle göre tespit edileceği açık olarak belirtilmemiş ise de, stokların değerlendirilmesi ile ilgili hükümlerin incelenmesi sonucu değerlendirilmenin Gerçek (Has) maliyet yöntemi ile yapılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. TMS-2 ise, değerlendirilmenin açıkça, ilk madde ve malzemelerin kendi birim fiyatları (gerçek ya da has maliyet yöntemi) ile yapılması gerektiğini öngörmektedir. Ancak, gerçek maliyet yönteminin uygulanması imkânsız ise, bu durumda başka yöntemlere başvurulur.

Bazı değerlendirme yöntemleri bir birleri ile kıyaslandığında uygulama kolaylığı açısından, hareketli veya ağırlıklı ortalama yöntemi; doğruluk açısından ise fiyatlarda artış söz konusu olduğunda LİFO, düşüş olduğunda FİFO yöntemi diğerlerine göre üstün olmaktadır. Türkiye'de en çok kullanılan değerlendirme yöntemi ise, hareketli veya ağırlıklı ortalama maliyet yöntemidir.

Üretim ya da ticaret işletmelerinde meydana gelen alış satış işlemlerinde önemli noktalardan bir tanesi söz konusu işlemlerin işletmenin muhasebe sistemine ne zaman, nasıl ve hangi değer üzerinden kaydedileceği; raporlama dönemi sonunda finansal tablolarında nasıl raporlanacağıdır. Üretim işletmeleri hammadde ve malzeme alımı ve mamul satışı işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde faaliyet hacimleri, muhasebe sistemlerinin işleyişi, alım satımını yaptıkları hammadde, malzeme ve mamullerin özellikleri ve çeşitliliğine bağlı olarak sürekli ya da aralıklı envanter yöntemlerinden birini kullanmaktadır. Geçmişte her iki yöntem de yaygın bir kullanım alanına sahip iken, bilgisayar tabanlı muhasebe sistemlerinin vazgeçilmez hâle geldiği günümüz koşulları, sürekli envanter yönteminin aralıklı envanter yöntemine oranla daha fazla tercih edilmesine sebep olmaktadır.

Sürekli envanter yöntemi ile aralıklı envanter yöntemi arasındaki tek fark satılan malların maliyetinin kayıt zamanı ile ilgilidir. Sürekli envanter yönteminde satılan malların maliyeti ile ilgili muhasebe kaydı her satıştan sonra yapılırken, aralıklı envanter yönteminde bu kayıt her satıştan sonra değil, dönem sonunda yapılmaktadır.

Bu çalışmada üretim işletmelerinde üretime gönderilen ilk madde ve malzemelerin aynı değerlendirme yöntemine göre hesaplanan maliyetinin devamlı ve aralıklı envanter yöntemine göre farklılık gösterip göstermeyeceği konusu incelenmiştir. Bu kapsamda fiyatların sürekli olarak arttığı enflasyonist bir ekonomide Ortalama Maliyet Yöntemi, İlk Giren İlk Çıkar Yöntemi ve Son Giren İlk Çıkar Yöntemine göre aynı örnek üzerinde, üretime gönderilen ilk madde ve malzemelerin maliyetleri sürekli ve aralıklı envanter yöntemlerine göre hesaplanmış ve sonuçta; FIFO yöntemi her iki envanter yönteminde de aynı sonucu vermektedir. Ortalama maliyet yöntemi ve LİFO yöntemi her iki yöntemde göre farklı sonuçlar vermektedir. LİFO yöntemi her iki yöntemde göre de en az karı veren yöntemdir. Ancak LİFO yönteminin aralıklı envanter yöntemine göre uygulanması halinde üretim maliyeti en yüksek, dönem sonu stok değeri ise en düşük düzeyde çıkmaktadır. Dolayısıyla FIFO yönteminin aralıklı envanter yöntemine göre kullanılması durumunda dönem karı en az düzeyde çıkmaktadır.

Fiyatların istikrarsız olduğu, yani sürekli olarak yükselip düştüğu bir ekonomide En Düşük Fiyatla Giren İlk Çıkar Yöntemi ve En Yüksek Fiyatla Giren İlk Çıkar Yöntemine aynı örnek üzerinde, üretime gönderilen ilk madde ve malzemelerin maliyetleri sürekli ve aralıklı envanter yöntemlerine göre hesaplanmış ve sonuçta; LOFO yönteminde hangi envanter yöntemi kullanılırsa kullanılsın sonuçların değişmediği görülmektedir. HİFO yönteminde ise, kullanılan envanter yöntemine göre hem üretim maliyetinin hem de dönem sonu stok değerinin değiştiği görülmektedir. Her iki yöntemde de HİFO her fiyat genel seviyesinde en düşük stok değerlerini vermektedir. Bu nedenle her iki yöntem; (1) Zahiri karların eliminasyonu, (2) Öz sermayenin korunması ve (3) Gerçek maliyetleme açılarından değerlendirildiğinde, daha doğru sonuçlar veren yöntemin HİFO yöntemi olduğu söylenebilir.

KAYNAKLAR

1. Kaygusuz, Sait Y, Aslan Ümmihan, Kepçe Nazlı, Genel Muhasebe-I, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Yayın No 1620, Eskişehir 2016,
2. Ayverdi, İlhan, Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Bilnet Matbaacılık, İstanbul 2011,
3. Sevilengül, Orhan, Tekdüzen Muhasebe Sistemi İle Uyumlu Genel Muhasebe, Gazi Kitabevi, 7. Baskı, Ankara 1998,
4. Dokur Şükrü, Banar Kerim, Ekergil Vedat, Erdoğan Nurten, Sağlyam Necdet, Dönemsonu İşlemleri, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2622, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir, 2012,
5. Sevilengül Orhan, Tekdüzen Muhasebe Sistemi İle Uyumlu Genel Muhasebe Gazi Kitabevi, 7. Baskı, Ankara 1998,
6. WATERS, C.D.J., (1989:71), A Practical Introduction to Management Science, Addison Wesley Publishing, England.
7. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Ulaştırma Stok Yönetimi, s. 7, Ankara 2011.
8. KOBU, Bülent, Üretim Yönetimi, Beta Yayınevi, 12. Baskı, İstanbul, 2005.
9. SULAK, Harun, “Stok Kontrolü ve Ekonomik Sipariş Miktarı Modellerinde Yeni Açılımlar: Ödemelerde Gecikmeye İzin Verilmesi Durumu ve Bir Model Önerisi”, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta. 2008.
10. AYDIN Nurhan ve diğerleri, Finansal Yönetim, TC Anadolu Üniversitesi Yayını, TC Anadolu Üniversitesi Yayını, Yayın No: 1465, s. 59, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir 2004.
11. BURSAL Nasuhi, ERCAN Yücel, Maliyet Muhasebesi, İstanbul Üniversitesi Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 58, Avcıol Matbaası, İstanbul 1990,
12. KARAKAYA Mevlüt, Maliyet Muhasebesi, Gazi Kitabevi, Ankara 2004.
13. TENGİLİMOĞLU Dilaver, AKBOLAT Mahmut, IŞIK Oğuz, Sağlık İşletmelerinde Malzeme Yönetimi, content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/...
14. AKGÜÇ Öztin, Finansal Yönetim, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 3344, İstanbul, 1985.

15. GÜLER Eray, İşletmelerde Stok Kontrol Sistemleri, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Bilim Dalı, Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi, Malatya 2017,
16. GENÇOĞLU Ümit Gücenme, ÖNCE Saime, EKERGİL Vedat, KÖSE Tunç, BAŞAR Banu, Genel Muhasebe II, TC. Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2897, Saray Matbaacılık Tesisleri, Ankara 2013.
17. KGK, Büyük ve Ortaboy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standartları, Önka Kâğıt Ürünleri İmalat ve Ticaret Limited Şirketi, Ankara 2017.
18. Selvi Yakup, TMS-2 Stoklar, İSMM.org.tr.
19. SPK, XI Seri Numaralı ve 25 sayılı, 15 Kasım 2003 tarihli ve 25290 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanan “Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ”, www.mevzuat.gov.tr/13.02.2018
20. Akdoğan Nalan, Gündüz Ersin, Sevim Adnan, Maliyet Muhasebesi, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2738, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir 2015.
21. Yükçü Süleyman, Yönetim Açısından Maliyet Muhasebesi, Altın Nokta Yayınevi, İzmir 2015,
22. Veli ÖZTÜRK, Üretim İşletmelerinde Ortak ve Yan Ürünlerin Maliyetlerinin Belirlenmesi ve Muhasebeleştirilmesi, Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 2, 2002.
23. Vefa TOROSLU, Türkiye Muhasebe Standartlarında Stok-Maliyet İlişkisi: TMS 2 Stoklar, TMS 23 Borçlanma Maliyetleri, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Muhasebe Ve Denetim Yüksek Lisans Programı İstanbul, Ağustos 2010.
24. Serhat KUTLAN, Stok Değerleme Yöntemleri, İSMMMO Mali Çözüm Dergisi, Sayı 64, Temmuz, Ağustos, Eylül 2003.
25. Kartal ALİ, Maliyet Muhasebesi, TC Anadolu Üniversitesi Yayını 1638, Anadolu Üniversite Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir, Ağustos 2005.

26. Kartal Ali, Sevim Adnan, Gündüz H. Erdin, Maliyet Muhasebesi, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Yayın No: 808, Anadolu Üniversitesi, Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir 2004.
27. KAYGUSUZ Y Sait, ASLAN Ümmühan, KEPÇE Nazlı, Genel Muhasebe I, Anadolu Üniversitesi Yayını, Yayını No: 2654, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1620, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir 2016.